

## **Etika a právo v informatice**

*Tato kapitola pojednává o věcech, které dávají informatice smysl v nejobecnějším významu toho slova. Jde o rozdíl mezi konáním dobra a pácháním zla při zacházení s informacemi. Při práci s informacemi se můžeme řídit mravními principy, etickými kodexy informatických profesí nebo aspoň platnými zákony, nicméně rozhodnutí mezi dobrem a zlem je vždy na každém z nás.*

Vyučený kuchař vás neotráví houbovou omáčkou, profesionální elektrikář vám nenechá probíjet 230 voltů do vany, stavební inženýr vám nevyprojektuje dům, který vám jen tak spadne na hlavu. Necháte-li si však instalovat elektrický rozvod od kuchaře, tak se nedivte. Nekupujete-li prášky na hubnutí od lékárníka, nýbrž od profesionála na globální obchod s čímkoli, riskujete život. Pro něj je totiž *komodita jako komodita*, je *svobodnou volbou* zákazníka, jestli *koupí nebo nechá ležet*, a každý má nést zodpovědnost za svoje rozhodnutí... - různé obory mají různá pravidla profesionálního jednání. V informatice je to taky tak a je dobré něco vědět o **profesní etice** informatiků ať už se chcete stát jedním z nich, anebo hodláte využívat jejich služeb v roli uživatele.

Co si představíte, když se řekne profík, profesionál? Je to člověk, od kterého očekáváme profesionální jednání - a ještě víc od něj očekáváme, že se nebude chovat neprofesionálně. **Profesionál některé věci prostě nedělá.**

### **Etika**

Říkáme, že někdo se chová slušně nebo neslušně, sebevědomě nebo skromně, přátelsky nebo rezervovaně. V informatice mluvíme přeneseně také o chování věcí, strojů, systémů nebo i jen pomyslných modelů. Chování je pro informatika cokoli, čím se navenek projevuje informační systém nebo jeho součásti a také naopak čím se projevují součásti prostředí, se kterými informační systém interaguje. Vidíme, že chování je široký pojem a že pokud se chceme zaměřit na profesionalitu, musíme jeho význam zúžit. Především: v této kapitole budeme mluvit o tom, jak se chovají lidé. Dál si všimněte, že sice můžeme mluvit o neprofesionálním *chování*, ale naopak jen o profesionálním *jednání*. Jednání je totiž jen takové chování, které závisí na hodnotách, řídí se postoji člověka k hodnotám (člověk jedná s některými hodnotami v souladu a s jinými v rozporu).

Co jsou **hodnoty**? Řeknete, že hodnoty nejsou nic, na čem bychom se mohli shodnout (natož definovat profesní etiku): pro někoho jsou hodnotou peníze, pro někoho láska nebo přátelství, pro dalšího zase vzrušující zážitky a pro jiného uspokojení z kvalitně odvedené práce. Někdo zabije vlastní rodiče kvůli stokoruně na cigarety.<sup>1</sup> Je to tak: hodnotu má to, co uspokojuje lidské potřeby, a jsou to právě potřeby, co člověka motivuje, aby nějak jednal. Jenže potřeby máme každý trochu

---

<sup>1</sup> ...a u soudu se pak domáhá shovívavosti, že je sirotek

jiné: někomu stačí, když se v suchu vyspí a dosyta se nají. Jiný potřebuje ke spokojenosti společnost přátel, spolupracovníků nebo rodiny – lidí, kterých si může vážit a kteří naopak ocení jeho přednosti. Jiný člověk touží po kráse a další zase po vědění. A pak jsou lidé, kteří jsou stále trochu nespokojeni sami se sebou a ke štěstí potřebují pořád něco vymýšlet, tvořit, trochu si hrát a neustále se zdokonalovat – snaží se naplnit svůj život tím, že pěstují a rozvíjejí svoje přirozené vlohy.<sup>2</sup>

A přece jsou hodnoty, na kterých se lidé musí shodnout, pokud chtějí spolu žít, pokud má fungovat lidská společnost, civilizace a svět – svět, který má řád. Jinak by lidé žili životem vlků-samotářů, jinak by nikomu z celého hodnotového systému nezbylo víc než boj o holé přežití v nepřátelském světě. Je nemravné zabíjet babičky kvůli padesátikoruně, krást spolužákům mobily a flešky, pomlouvat kamarádky, ničit užitečné věci a ubližovat živým tvorům. Jsou postoje, které odlišují člověka od vlka-samotáře, postoje, bez kterých by člověk nebyl člověkem, postoje, které snad dokonce vymezují, co je to člověk jako živočišný druh homo sapiens.

Možná řeknete, že stačí obyčejná lidská **slušnost**. Ale co je to slušnost? Máte-li na mysli *zdvořilost*, namítnu, že MUDr. Josef Mengele se zdvořilostí vlastní německému důstojníkovi pomáhal vystupovat z dobytčáků ženám, které pak s laskavým úsměvem posílal do plynu. Jistě: formální pravidla etikety a pověstného Guthova „společenského katechismu“ nám pomáhají, abychom se automaticky chovali ohleduplně a zbytečně neubližovali druhým lidem. Zdvořilost však nikomu nezabrání v jednání nemravném (a naopak třeba zabrání v poskytnutí první pomoci, protože se přece nesluší osahávat cizí osobu opačného pohlaví). Vojtěch Sailer ovšem jistě nemá na mysli *zdvořilost*, když ve svých vzpomínkách<sup>3</sup> na věznicí Gestapa v Terezíně píše o Josefu Sternkopfovi, že byl „jeden ze **slušných** esdémánů“.

Co to tedy je ta profesní etika, na kterou spoléhají klienti profesionálů? Samozřejmě je to především **etika** ve svém obecném významu, jenomže ne univerzální, ale specializovaná. Co je to etika? Zatím jsem se snažil vysvětlit, co není etika: zdvořilé chování (etiketa) nestačí. Proto musíme rozlišovat mezi

- univerzálně platnými zásadami etického jednání, které odlišují lidskost od nelidskosti a snad i vymezují, co je to člověk
- morálními pravidly, kterými se řídí skupina lidí (např. lékařů, námořních lupičů nebo zoroasteriánů) v určitém místě (polární badatelé vs. obyvatelé brazilského slumu) a v určité době (např.

---

<sup>2</sup> Studentům gymnázia by tento nepřiliš strukturovaný souhrn lidských potřeb měl stačit, nicméně doufám, že psycholog v mém výkladu pozná Maslowovu pyramidu potřeb a pedagog zase Bloomovu taxonomii vzdělávacích cílů. Vědomě jsem vynechal snad nejsilnější lidskou motivaci – a to je touha ovládat jiné lidi. Ona se totiž u většiny lidí neprojevuje nijak zvlášť nápadně, zato deprivanti, psychopati, asociálové jsou kvůli pocitu moci ochotni obětovat cokoli a kohokoli, někdy dokonce i své pohodlí.

<sup>3</sup> viz Vojtěch Sailer: Byli jsme tři lékaři, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem 1972, str. 218 (**!!! odkaz**); V. Sailer uvádí i dalšího **slušného** příslušníka SD Theodora Hohause a SS Sanitäter Franz Bien byl snad i víc než jen *slušný* člověk (str. 49, 67, 216)

staří Řekové pohrdali manuální prací, kdežto živnostníci raného kapitalismu ji považovali za ctnost)

- morálními zásadami jednotlivého člověka (ty souvisí s charakterem, s identitou osobnosti)

Co z toho je *etika*? Etymologie nám moc nepomůže: řecké slovo *etika*<sup>4</sup> právě tak jako latinské *morálka*<sup>5</sup> má stejný původní význam: zvyk. Pojmy *morálka* a *etika* se mnohdy zaměňují. A přece ne vždy. **Morální** (ale nikoli nutně *etické*) je to, co je zvykem – co se osvědčuje v určité době na určitém místě a v určité společnosti. Říká se: jiný kraj – jiný mrav. Slovo *morálka* používáme i pro zvyklosti, které nám mohou připadat nemravné (jako je např. obětování živých bytostí bohům). **Etika** má ve srovnání s *morálkou* obecnější význam: nezabývá se jen zvyklostmi, ale především obecnými otázkami dobra, spravedlnosti, svědomí, svobody atd.<sup>6</sup> Proto se také jedna z filosofických disciplín nazývá *etika* (a nikoli *morálka*) – etika je teorií morálky. Za **mravné** pak obvykle nepovažujeme libovolné zvyky, ale spíš jen takové jednání, které je v souladu s univerzálním principem dobra.

Otázka ovšem je, zda vůbec v nějaké univerzálně platné principy věříme či nevěříme. Je to otázka víry a je marné ptát se, zda takové principy jsou či nejsou. Můžeme věřit, pochybovat, nevěřit, popírat... – musíme si však uvědomit, že pokud univerzální principy popřeme, popřeme i to, že svět je celistvý a uspořádaný, tj. že je rozdíl mezi dobrem a zlem, pravdou a lží, krásou a ošklivostí. *Není-li Boha, vše je dovoleno.*<sup>7</sup> Když může mít každý svoji morálku, každý svoji pravdu a každý svoje pojetí krásy,<sup>8</sup> svět nemůže fungovat jako celek a zhrouť se do nicoty. V Bibli se pojem dobra objevuje hned ve čtvrté větě. Nejen pro vyznavače Hospodinovy je dobro základním pojmem spojeným s bytím. Každý, kdo věří, že **všichni sdílíme jeden společný svět a že ten svět tvoří celek**, jistě připustí, že svět také dává smysl<sup>9</sup> a řídí se pravidly, která nemůže stanovit nikdo z lidí, nýbrž jsou dána nezávisle na lidech a nezávisí ani na kterékoli jiné části onoho smysluplného celku. Kdyby nebyla taková pravidla, svět by nedával smysl a nemohl by být celistvý. Tomu všemu se dá ovšem taky nevěřit.

Od otázek víry se dostáváme k filosofickým úvahám. Etika je *praktická filosofie*. Má co říct

- Ale co je tak znepokojivého na smíchu?  
- Smích zabíjí strach. A bez strachu nemůže být víry. Protože bez strachu z ďábla není třeba Boha.

Jean-Jacques Annaud: Jméno růže [film]. 1986.

Say no to the devil, say no. Devil is deceiver, he treats nobody right. (*Řekni ďáblu ne. Ďábel je podvodník a nikoho nevede správně.*)

Gary Davis / Svatopluk Karásek: Say no to the devil

<sup>4</sup> z řeckého εθος = zvyk, případně ηθος = mrav

<sup>5</sup> od latinského mos, moris = zvyk, mrav

<sup>6</sup> etické souvislosti těchto pojmů vidíme na příkladech (Hus, Epiktétos, Sókratés)

<sup>7</sup> Tato věta Ivana Karamazova se často mechanicky cituje, trochu vytrženě z kontextu. Nad jejím smyslem bádají celé knihy. (pozn. rec.)

<sup>8</sup> také Dostojevskij: Krása spasí svět – když už píšeš o kráse (pozn. rec.)

<sup>9</sup> viz kapitolu o pojmovém myšlení

každému člověku. Zabývá se totiž jednáním člověka v praktickém životě. Odedávna se však filosofové neshodli na tom, zda si etické hodnoty stanovuje člověk sám, *autonomně* (protože jako jediný živočich je nadán vědomím své vlastní existence a schopností kritického a sebekritického úsudku o světě i o svém jednání) nebo zda jsou etické hodnoty dány nezávisle na jednotlivci, objektivně, *heteronomně* (protože všichni sdílíme týž svět, který má svůj řád, takže každé jednání, které narušuje řád světa, je zlé). V této knize vycházím z Wienerova výkladu kybernetické etiky a proto se přidržuji heteronomního pojetí.

Klasickým příkladem nám může být případ Sókratův, o němž jsem se zmínil již v kapitole o pravdivém poznávání. Sókratés postavil proti *pragmatismu* sofistů hodnoty platné objektivně: jediné poznání objektivní pravda nám umožňuje, abychom se správně rozhodovali a

Soudce, co soudí, tak jak dav řve,  
a pak si myje ruce své -  
ten nemá na skále život svůj,  
pamatuj.

Svatopluk Karásek: Je lepší na skále  
život svůj mít

mravně jednali. Tím se vracíme k pravdivému poznání jako k základu mravnosti. Pravdivé poznání podle Sókrata ovšem není snadná věc: rodí se stejně namáhavě a bolestivě jako dítě a stejně jako nastávající matka riskuje svůj život, i člověk poznávající neznámo riskuje svou existenci. Metodu dialogu, kterou Sókratés používal, aby přivedl své spoluobčany k pravdivému poznání, přirovnával „k umění babického“ - věděl, co říká, protože jeho matka byla porodní bábou. Asi nikoho nepřekvapí, že s tímto kritickým přístupem k pravdivému poznávání a mravnému jednání se Sókratés jednoho dne musel dostat do křížku se zájmy mocných politiků a že byl podle platných athénských zákonů demokraticky odsouzen k smrti. Mohl couvnout, odvolat a omluvit se, ale bylo tu něco, co Sókratovi bránilo zapřít pracně poznanou pravdu. Dnes tomu říkáme *svědomí*. Sókratés prý<sup>10</sup> ve své závěrečné řeči před soudem řekl: „Poslechněte, Athéňané, Anita nebo neposlechněte a osvobodte mne nebo neosvobodte, vezte však, že nebudu jednat jinak, ani kdybych měl stokrát umřít!“ Sókratés byl odsouzen k smrti a přestože měl možnost uprchnout z Athén, rozhodl se, že se jako athénský občan podřídí zákonům obce a trest přijal. Sókratés se rozhodl svobodně<sup>11</sup> - a také tohle je jedna z jeho etických lekcí, která nás přivádí k poučení o rozdílu mezi dobrem a zlem, protože (jak víme od Epiktéta) *jakási svoboda volby je **dobrem** pro člověka*. Sókratés ovšem udělil ještě další lekci svým spoluobčanům (a také nám všem, kteří jsme se seznámili s jeho příběhem): je to lekce z práva, poučení o vztahu mezi zákonnými normami a mravním jednáním.

Na tomto místě chci poznamenat a připomenout: stále se pohybujeme v oboru informatiky. Pravdivost je jednou z důležitých vlastností informace (však víme, že i lež je informace, která člověku umožňuje rozhodovat se). A možnost rozhodovat mezi dobrem a zlem dává informaci *smysl*. Každé rozhodnutí, které učiní člověk (a také každé rozhodnutí,

<sup>10</sup> Platón: Obrana Sókratova

<sup>11</sup> jo, to byly časy, když se odsouzenec mohl svobodně rozhodnout a kat pak jeho rozhodnutí opravdu respektoval...

keré učiní automat člověkem sestrojený) můžeme zkoumat, zda je dobré nebo zlé. Proto také otázku smyslu nesmíme v informatice ignorovat (přestože mnozí ignoranti to dělají).

Potud jsem se pokusil načrtnout, o co jde v etice obecně. Nyní se zaměříme **na profesní etiku v informatice**. Norbert Wiener píše<sup>12</sup> docela podrobně o etice přírodovědce a vztahuje ji i na kybernetiku. Vzhledem k tomu, že kybernetika se s informatikou téměř kryje, můžeme etiku kybernetiky vztáhnout i na informatiku. Jde o to, že příroda dodržuje svoje vlastní zákony, takže s přírodovědcem hraje *férovou hru*. Na jednu stranu není snadné přírodní zákony odhalovat a může to být i nebezpečné (jak dokládá třeba příklad Marie Curie). Na druhou stranu se přírodovědec spoléhá, že příroda neporuší svůj zákon jen proto, aby přírodovědce oklamala a zákon udržela v tajnosti. Ani dodatečně nezruší objevený zákon jen proto, aby úspěšného badatele znemožnila v očích odborné veřejnosti. Proto k povolání přírodovědce i informatika má sice patřit kritické myšlení, ale podezíravost nikoli. K ctnostem přírodovědce náleží to, co Jules Verne zparodoval v postavě profesora Rocha ve *Vynálezu zkázy*: jistá míra naivní důvěřivosti a smysl pro čestnou hru. Škoda, že tohle politici, válečníci, manažeři nebo podnikatelé nikdy nepochopí – v jejich oborech se totiž lstivost vůči soupeřům považuje za ctnost.<sup>13</sup> Zbývá ještě podstatná otázka: co je v přírodovědě dobrem a co zlem? **Dobro spočívá v pravdivém poznání<sup>14</sup> přírodní zákonitosti - pravidel, kterými se řídí svět. Zlo pak není samostatným principem, nýbrž pouhým nedostatkem pravdivého poznání.** Přeloženo do řeči Starého zákona: Satan je nejposlušnějším služebníkem Páně<sup>15</sup> – a teď můžete uvažovat o tom, jak moc byl Wiener předpojatý Tórou nebo zda autor Tóry je tak dobrý přírodovědec.

Zatímco Satan je služebníkem Božím, člověk se přirozenému řádu světa vzpírá: chová se nepřírozeně (přírozeně se chová zvíře), přemýšlí o věcech, na které zvíře nepomyslí, klade všetečné otázky, stále všechno hodnotí, pochybuje, ironizuje, vytváří si vlastní (mnohdy mylné) názory, pěstuje kulturu, buduje civilizaci. Židé nechali Adama a Evu sníst jablko, aby rozpoznali dobré od zlého. Řekové nechali Prométhea, aby daroval lidem oheň, řemesla a technologii. Od té doby ženy rodí v bolestech, muži dobývají chléb v potu tváře a Prométheus (a nejen Prométheus) každý den přichází o játra.<sup>16</sup> Člověk se sice vymkl z přirozeného řádu světa, ale tím

<sup>12</sup> viz WIENER, Norbert. *Kybernetika a společnost*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1963. Str. 46–48, 170–178. [!!! odkaz !!!]

<sup>13</sup> Ještě hůř: politici píší zákony na „společenskou“ objednávku a pro businessmany je to věc vyjednávání a dohody nebo nedohody (např. Jim Manzi, jak ještě uvedu dále). Hodnotou je moc nad lidmi (viz Rudí Khmerové), příp. zisk nebo ztráta (viz Bhópál), nikoli lidský život nebo zdraví. Poručíme větru-dešti; stát jsem já; komodita jako komodita – i to je morálka.

<sup>14</sup> mám na mysli, že vědec považuje za dobré už samo poznání bez ohledu na to, jak bude nebo nebude použito nebo zneužito

<sup>15</sup> Srovnejte s Mefistofelem z Goethova Fausta: Té síly díl jsem já, jež chtíc páchat zlo, přec dobro vykoná. [!!! odkaz !!!]

<sup>16</sup> pálení kořalek (spolu s vařením piva a splachovacím záchodem) patří k vrcholům lidské kultury v oblasti technologií

se ještě nepostavil na stranu zla – jen získal onu pověstnou *jakousi svobodu volby* a s ní i břemeno zodpovědnosti za svoje rozhodnutí.

Spočívá-li tedy dobro v *poznání* přírodní zákonitosti (v informatice můžeme mluvit obecněji o pravidelnosti světa), jak je to s tou zákonitostí (případně pravidelností)? Tady se Wiener obrací k termodynamice – k odvětví fyziky, které se zabývá mj. i uspořádáním hmoty, tedy vlastně měřením informace obsažené v hmotě.

Termodynamika nás učí, že naprostá neuspořádanost, *chaos*, je nejpravděpodobnějším stavem hmoty. Problém je v tom, že v chaosu se nedá nic odlišit od ničeho, chaos není *něco* chaotického, protože v chaosu nelze vymezovat pojmy, takže ve stavu chaosu se pak už nedá uvažovat ani o hmotě, ani o pojmech, ani o čemkoli jiném. Mluvíme-li o světě, máme na mysli *kosmos*, svět uspořádaný, krásný a dobrý. Smůla je, že kosmos je nepravděpodobný – je to zázrak – a jako takový má tendenci pominout. Řád se ze světa vytrácí, svět se pomalu, ale nezadržitelně propadá do chaosu. Tohle ještě rozebereme v kapitole o měření informace a podrobněji v termodynamické odbočce, která s tím souvisí. „יהוה מְלֶךְ טוֹב“,<sup>17</sup> dobrý Bůh, tedy dal světu řád a je mravním úkolem člověka, aby tento řád zachovával, chránil a nepřispíval úmyslně k nezadržitelnému rozpadu světa.<sup>18</sup>

„Der Herr Gott ist raffiniert,  
aber boshaft ist Er nicht.“  
(Pán Bůh je rafinovaný, ale  
zlomyslný není.)

Albert Einstein

„deus sive natura“

Baruch (Benedict) Spinoza

Wiener nám dává pěkný příklad objektivní, heteronomní, v jádru mystické etiky – a divte se! – není to ani tak výron podivínství geniálního vědce jako spíš všeobecně (byť nevědomě) přijímaný názor na svět, zejména v přírodních vědách. A jako názor vyslovený a racionálně zdůvodněný pak povýtce patří do informatiky! Svět se mění a v nadcházející éře informační je potřeba, aby informatika světu nabídla elementárně mystické, racionální a přitom zkušeností prověřené mravní ukotvení.<sup>19</sup>

## Právo a zákony

Ukotvení v etice bychom tedy měli. Ale člověk je tvor nedokonalý a nedělejme si iluze, že většina lidí dává přednost všeobecnému dobru před osobními zájmy. Na jednu stranu je prý dobré, aby člověk měl *jakousi svobodu volby*. Na druhou stranu prý svoboda jednoho končí tam, kde začíná svoboda druhého. To ale taky může znamenat, že naopak svoboda druhého začíná až tam, kde končí svoboda prvního – a hned je důvod ke sporu. Zvítězí-li vždycky silnější, zavládne zákon džungle a zanikne lidská

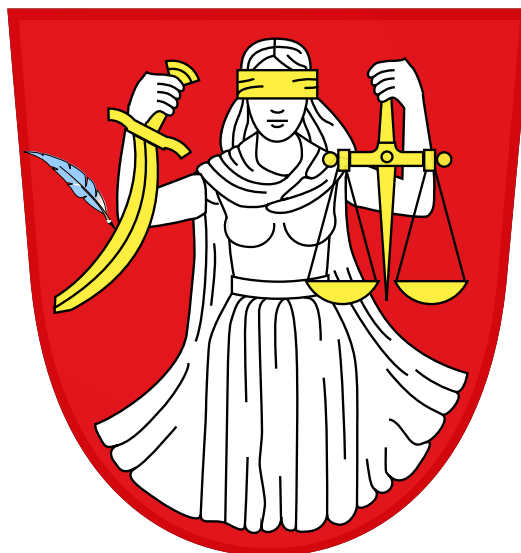
<sup>17</sup> „Adonai melek tóv“ – Hospodin (je) dobrý král

<sup>18</sup> o etice v kontextu očekávání konce světa podobném myšlence o nezadržitelném spění k termodynamickému chaosu viz také Albert Schweitzer: Die Mystik des Apostels Paulus. Tübingen: J. C. B. Mohr / Siebeck, 1930. [!!! odkaz !!!]

<sup>19</sup> Pěkný výklad vztahu mezi elementárním myšlením, racionalitou, mystikou a etikou najdete v epilogu ke knize (Albert Schweitzer: Z mého života a díla. Praha: Vyšehrad, 1974. Str. 193-212) – doporučuji přečíst, je to také dobrý námět na referát, prezentaci apod. [!!! odkaz !!!]

společnost i se svou kulturou a civilizací. Proč by měl zemědělec zasít, když ho o úrodu stejně oloupí bandité nebo výběrčí daní? Jenže slabí jednotlivci se mohou spojit a prosadit obecný zájem proti jednotlivci silnému. K lidské společnosti – obci – patří normy chování, které chrání *oprávněné* zájmy každého občana a tím zaručují *spravedlivé* fungování obce. Tyto normy jsou lidským výtvořem, proto jsou nutně nedokonalé, ale nic lepšího není v lidských silách.<sup>20</sup> Tím se dostáváme **k právu a k zákonům**.

Norbert Wiener ve zmíněné knize [!!! **odkaz** !!!] vysvětluje z kybernetického hlediska i fungování práva – právní řád je regulační mechanismus společnosti. Soudní spor pak je kybernetická „hra“<sup>21</sup> mezi třemi stranami představovanými žalobcem, obhájcem a soudcem. Každá strana se snaží dosáhnout svého cíle – dochází přitom k soupeření a účelovým spojenectvím typu kdo s kým a kdo s koho. Pravidla této hry jsou určena zákony. Sama hra pak spočívá v komunikaci mezi stranami, tedy v poskytování informací, zejména pak v účelovém výběru a výkladu faktů ze strany žalobce a obhájce. Soudce by pak měl být nestranný, měl by hledat spravedlnost – tedy vlastně stát na straně práva. Co je spravedlnost?<sup>22</sup> – těžko říct. Snazší je vyjmenovat pár nespravedlností: když brigádník dostane za stejnou práci méně peněz než stálý zaměstnanec; když taxikář Pražáky nevozí; když vám soused zlomí hrábě a místo aby škodu nahradil, řekne: no a co, ani ty tady nebudeš věčně. Spravedlnost už není, co bývala: kdysi platilo „oko za oko, zub za zub“, aby i viník utrpěl stejnou škodu jako poškozený. Dnes spíš usilujeme o nápravu. Hodně napoví alegorie spravedlnosti: má zavázané oči, aby neviděla, koho soudí, mečem dokáže vynutit svoje rozhodnutí a na vahách vyvažuje střetávající se zájmy individuální i obecné. Spravedlnost spočívá v neustálém vážení a vyvažování, v regulaci lidského jednání. Regulace má ovšem cíl, ideál, ke kterému se snaží přiblížit – asi jako když na termostatu (třeba na žehličce) nastavíte požadovanou teplotu a skutečná teplota řízená termostatem se sice k požadované teplotě přiblíží, ale stále mírně kolísá. Co je zde ideálem, co je cílem spravedlnosti? Jistě jde zejména o to, aby lidská



Obr. 1: Alegorie spravedlnosti (<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Droitmou.svg>, 7.1.2015)

<sup>20</sup> Právo nelze jednoduše považovat za *minimum morálky*. Už proto, že některé právní normy jsou morálně indiferentní. Důkladné teoretické vyvrácení je možné, ale pro nás zde příliš složité. (Knapp, Viktor. *Teorie práva*. Str. 85. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1)

<sup>21</sup> ve smyslu teorie her popsané Johnem von Neumannem a Oskarem Morgensternem; všimněte si typického anglosaského smyslu pro soutěžení, pro hru a vášně pro sport: šibenic se pak vedle bradel a ribstolů stává jen dalším druhem sportovního náčiní

<sup>22</sup> viz např. [!!! **Knapp** !!!], str. 86–88 nebo Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Spravedlnost [online]. c2014 [citováno 4. 02. 2015]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Spravedlnost&oldid=12052709>

společnost fungovala, nehroutila se, rozvíjela se. Smysl můžeme hledat ve vztahu spravedlnosti k mravnosti a k řádu světa, v obraně proti bezuzdnému zvyšování ne-řádu, ve snaze o maximální možné dobro a o minimalizaci zla. Spravedlnost zřejmě etymologicky souvisí s právem a také s pravdou. Rozsuzování občanů bývalo úkolem rychtáře (německy „Richter“ souvisí s „das Recht“, tj. právo) a také král se nazývá „rex“,<sup>23</sup> protože má napravovat (rektifikovat) křivdy. Slovo „rex“ pak souvisí nejen s rektem, ale především s regulací, s řízením a tedy s kybernetikou. Informatik samozřejmě hned vidí, že to celé není nic jiného než informatická úloha, informační systém – a ten se dá vymyslet a vybudovat buď dobře, anebo se dá taky pořádně pokazit. Ne všechny zákony jsou dobré<sup>24</sup> a ne vždy a ne všechny soudy soudí spravedlivě...

Nicméně zákony *mají být* dobré, jinak nefungují, ztrácejí smysl, stávají se zbytečnými. Klidně se můžeme opřít o mého milého Epiktéta: spočívá-li dobro v *jakési svobodě volby*, měly by zákony tuto svobodu chránit a dopřát ji každému z nás. Když už se nemůžeme zbavit zodpovědnosti za své jednání, jistě bychom si všichni přáli, abychom se mohli rozhodovat po zralé úvaze a na základě správných informací. Jedním ze základních práv tedy musí být **právo na informace**. Považte však, jak málo informací člověk získává vlastním pozorováním, vlastními nápady nebo vlastními úvahami... Jsme tvorové společenší a nejvíc informací získáváme od jiných lidí. Proto si k právu na získávání informací potřebujeme nárokovat ještě jedno právo – a to je právo informace šířit.

**Několik příkladů:** Šíření informací je spojeno s informačními technologiemi. A každý technologický převrat v informatice znamenal i převrat pro celou civilizaci, pro uspořádání lidské společnosti a tím i pro pojetí práva. Jinak lidé chápali právo ve společnosti rodové, jinak ve velkých říších starověku, jinak v humanistické Evropě, jinak v době průmyslové a vědeckotechnické revoluce a jinak chápeme právo dnes, v éře informační.

V době, kdy se principy civilizace tradovaly z otců na syny a z babiček na vnoučata, bývalo právo zvykové. Všichni věděli, co se smí a co se nesmí, a případné spory rozsuzoval rodový stařešina, jehož zkušenosti a přirozenou autoritu všichni respektovali. A kdo ne, ten byl zabit nebo vyhnán.

Velké říše zase vyžadovaly hodně úřadování, které umožnil vynález písma. A s písmem jsou spojeny psané zákony – Chammurapiho zákony v Babylóně (kamenná deska veřejně vystavená), dvojice desek Starého zákona, římské právo zaznamenané na dvanácti deskách (*Lex duodecim tabularum*).

Další převratnou technologií byl knihtisk a ten umožnil masové šíření zpráv. Zpráva se stává zbožím a v 17. století se objevují první noviny (nizozemské corantes, anglické Weekly Nevves, francouzská La Gazette).<sup>25</sup> Zbožím se stávají nejen zprávy, ale informace vůbec – objevitelé, vynálezci a umělci si začínají dělat

<sup>23</sup> podobnost germánského „recht“ a románského „rex“ není náhodná

<sup>24</sup> Zákony mohou být i „jen“ nepřesné, zastaralé, zbytečné, hloupé (pozn. rec.) nebo „morálně indiferentní“ (V. Knapp) – např. že po silnici se jezdí vpravo nebo jak se ověřuje pravost podpisů nebo že do procesních lhůt se nepočítá den poštovního doručení zásilky (Morávek, Jakub. Model práva – vztah práva a morálky in Bulletin advokacie [online] 22.3.2013. cit. 22.2.2015. Dostupné: <http://www.bulletin-advokacie.cz/model-prava-vztah-prava-a-moraliky-vitezna-prace-kategorie-talent-roku-souteze-pravnik-roku-2012>).



nárok na autorství svých děl, na *duševní vlastnictví*. To do té doby nikoho ani nenapadlo (Michelangelo byl považován prostě za kameníka). S liberalismem vzniká i nový pojem: lidská práva. A jedním ze základních lidských práv je svoboda projevu – právo na získávání a šíření informací.

Průmyslová revoluce přináší nová média: fotografii, telegraf, telefon, záznam zvuku, film, rozhlas a televizi – a s novými médii přichází potřeba chránit nejen autorství jako takové, ale zejména také právo na šíření děl (copyright). Lenin, Stalin, Goebbels, Hitler si dobře uvědomovali, jakou sílu má tisk, rozhlas a film, a dovedli toho náležitě využít / zneužít. Kdo pamatuje konec osmdesátých let, sovětskou přestrojku, rozpad reálně-socialistického tábora a sjednocení Německa, ten ví, jakou úlohu v tom všem sehrály nejen „štvavé“ rozhlasové vysílače ze Západu, ale především kopírky, faxy a osobní počítače.

A to už je věk informační. V devadesátých letech se softwarové firmy začaly bouřit proti tomu, co nazývají „pirátstvím“. Internet a mobilní telefony propojily každého s každým bez ohledu na vzdálenost (ale nikoli nepřizpůsobivé starce ani obyvatele jihočeských vesnic, brazilských slumů a hladovějící subsaharské Afričany – na rozdíl např. od chudých mladých Indů nebo Číňanů, kteří toužili po vzdělání a nacházeli si cesty, jak být on-line). Nějaký čas se zdálo, že cenzura, která po staletí dusila šíření nových, převratných myšlenek, už nebude technicky možná. A opravdu je nesmysl, aby se každá webová stránka musela předkládat ke schválení úřadu pro tiskový dohled – to proveditelné není. Ale je možné blokovat přístup k vybraným adresám nebo k celým doménám a některé státy to také dělají.<sup>26</sup> Kromě toho někdy bývají za cenzuru považovány i zákony, které zakazují zveřejňovat např. dětskou pornografii nebo rasistickou propagandu – to je omezení obvyklé i v nejliberálnějších zemích.

Informační technologie jsou také báječným nástrojem k úřadování a toho státní správa dnes už naštěstí umí aspoň trochu využít: zákony, vyhlášky, normy a veškeré další informace najdeme na webu. Kdo např. hledá zaměstnání, měl by sledovat databázi volných míst na webu<sup>27</sup> příslušného pracoviště Úřadu práce ČR. Technicky není problém uspořádat volby nebo referendum pomocí internetu – volby do řídicích orgánů odborných společností jako je IEEE se jinak už ani nedělají. **Internetová demokracie** se pomalu stává skutečností.

Sociální sítě, videokonference, telefonování po internetu jsou technologie začátku 21. století. Noviny a televize se stávají přežitkem, který dnes už osloví málokoho. Revoluce *arabského jara* ukázaly, jak se dá zorganizovat revoluce rychleji, než státní moc stačí účinně zareagovat. Nové informační technologie dávají lidem více svobody, ale zavazují také k větší zodpovědnosti. Svoboda jedněch ohrožuje druhé. V sociálních sítích se nekontrolovatelně šíří fámy a provokace. Není těžké získat návod na výrobu atomové bomby, není těžké zorganizovat teroristický útok. Zažil jsem, jak se na internetovém fóru do odborné diskuse mezi německým programátorem, kterému dával rady programátor izraelský, vmísil další programátor, ale tentokrát iránský – brzy začaly padat nadávky a vzplál konflikt,

<sup>25</sup> viz např. Michal Novotný: Dějiny žurnalistiky [online] Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta. [citováno 2.11.2012] Dostupné z <http://novotny.stud.slu.cz/index.php/dejiny-zurnalistiky> [!!! odkaz !!!]

<sup>26</sup> Např. ve Spojených arabských emirátech je blokována doména .il, v Bělorusku veškeré zahraniční servery, v Číně jsou filtrovány výsledky hledání googlem, cenzurován je i Skype. Technologii potřebnou k filtrování dodávají firmy jako např. Microsoft nebo SmartFilter. Čínský novinář a blogger Shi Tao byl v roce 2005 odsouzen na 10 let žaláře na základě důkazů, které firma Yahoo! poskytla o jeho e-mailové korespondenci. (viz Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Cenzura na internetu [online]. c2014 [citováno 31. 01. 2015]. Dostupný z [http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Cenzura\\_na\\_internetu&oldid=11997540](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Cenzura_na_internetu&oldid=11997540) [!!! odkaz !!!])

<sup>27</sup> viz Hledání volných míst [online]. [citováno 15.3.2013] Dostupné z <http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/vmjedno/> [!!! odkaz !!!]

ve kterém to nakonec nejvíc odnesl Němec snažící se Íránce s Izraelcem usmířit. Historika jak od Milorada Paviče, nicméně viděl jsem to na vlastní oči. Internetem se šíří nenávistná propaganda a dětská pornografie, podvodníci telefonují na cizí účty, zloději vykrádají bankovní konta. Internet spojuje lidi bez ohledu na hranice států, zatímco platnost zákonů je hranicemi omezena. Nová doba si žádá nejen nové zákony, ale nové pojetí práva vůbec.

**Neomezená dostupnost veškerých informací** vypadá velmi liberálně. Všichni lidé se rodí svobodní. Proto všichni dostanou k dispozici veškeré informace a tím i stejné šance. Správné rozhodnutí záleží jen na každém jednotlivci. Absolutní upřímnost se považuje za ctnost. Když nikdo nic

netají, ztrácí smysl špehování, nikoho nelze vydírat, žádný Velký Bratr nemá šanci. Ale co předsudky? Proč by měli všichni vědět, zda jsem byl pár dnů po narození pokřtěn nebo

obřezán? Měl by člověk veřejně rozhlásit svou sexuální orientaci? – a vydat se tak na milost a nemilost pomlouvám kdejakého zakomplexovaného hlupáka? A co třeba poměrně nechutné podrobnosti o svých tělesných funkcích a jejich poruchách? – koho to zajímá a když, tak proč? Má se člověk chlubit, že spolu s bratrem chytil vši v mateřské školce nebo svrab na pískovišti? Že ve čtyřech letech chtěl ze zcela zásadních důvodů vstoupit do komunistické strany a v pěti vyřvával Internacionálu v prvomájovém průvodu? Nebo třeba že někdo z příbuzných byl vrah, alkoholik nebo konfident Gestapa? Svoje příbuzné si přece nikdo nevybírá... Ve skutečnosti to nebývá společnost svobodných lidí, nýbrž extrémní hnutí, náboženské sekty a totalitní režimy, které lidem upírají právo na soukromí. Kromě toho, kdyby všechny informace byly okamžitě uveřejňovány, nemohly by být zbožím, nedalo by se investovat do jejich získání. Kdyby vědec musel průběžně zveřejňovat každý dílčí krok vedoucí k objevu, pravděpodobně by ho předběhl někdo jiný, aniž by tomu objevu musel věnovat léta studia a příprav. Nedivme se tedy, že zatímco jedni žádají právo na informace, druzí se domáhají práva na soukromí, právní ochrany duševního vlastnictví nebo nároku na bankovní nebo obchodní tajemství. Považuje se za mravné, aby lékař neprozradil diagnózu svého pacienta, aby kněz utajil obsah zpovědi, aby novinář chránil své zdroje.<sup>28</sup> Soukromí jednotlivců je chráněno na jednu stranu zákonem, na druhou stranu zásadami profesní etiky – k profesní etice se ještě dostaneme podrobněji v závěru kapitoly.

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*, str. 46. Praha: Práce, 1955.

<sup>28</sup> Pozor: ochrana těchto informací není pouze v rovině morální, informace o zdravotním stavu pacienta jsou chráněny zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), totéž se týká utajení zdroje novinářů – zák. č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), zákon respektuje i zpovědní tajemství (např. zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník). (pozn. odborného recenzenta)

Vidíme, že zatímco každý člověk má dobrý důvod požadovat právo na informace, má stejně dobrý důvod požadovat i právo na ochranu soukromí. Kromě toho různé skupiny lidí mají oprávněný zájem na tom, aby některé informace zveřejňovat nemusely. Jak ale stanovit hranice těchto protichůdných zájmů – jak určit, kde končí svoboda jednoho a začíná právo druhého? Tuto otázku řešili a řeší zákonodárci všech režimů ve všech dobách, protože univerzální trvale uspokojivé řešení asi neexistuje. Záleží totiž na poměru sil zájmových skupin a tento poměr se neustále mění. Proto se také (u nás až příliš často) mění i zákony, které zaručují a omezují svobodu projevu. Proto také zákony, které platí v době, kdy tyto řádky píšu, budou zřejmě v době, kdy budete tyto řádky číst, vypadat o poznání jinak. A až dnešní studenti dospějí, budou se muset řídit jinými zákony, než jaké platí dnes. Učebnice však má být názorná a bez konkrétního příkladu se neobejde. Proto prosím berte následující výčet zákonů spíše jako názornou ukázkou a materiál k přemýšlení; ne jako něco, co byste si museli dopodrobna zapamatovat.

**Cvičení:** zjistěte, jak se změnila zákony, které zde uvádím, od doby, kdy jsem tento text psal, do doby, kdy vy jej čtete.

Které konkrétní zákony se týkají informatiky? Připomeňme na tomto místě a v této chvíli, že každý stát má svoje zákony a že **u nás platí naše zákony.**<sup>29</sup> V informatice jde především o tzv. **svobodu projevu.** Obecně je toto právo obsaženo v článku 17 *Listiny základních práv a svobod*,<sup>30</sup> která je součástí ústavního pořádku České republiky a vychází ze *Všeobecné deklarace lidských práv OSN.*<sup>31</sup> Stručně řečeno jde o **právo vyjadřovat názory a vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace.** Pokud jde o právo na informace od orgánů veřejné moci, pak *Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím* stanovuje povinnosti státních orgánů, územních samosprávných celků a jejich orgánů a veřejných institucí, aby poskytovaly informace veřejnosti – fyzickým i právnickým osobám. Jako každá svoboda, i svoboda projevu má svoje meze, a to v případě, že by porušila „svobodu druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.“<sup>32</sup>

Svoboda projevu smí být omezena jen výslovně zákonem, tj. zejména:<sup>33</sup>

- občanský zákoník, § 81–117<sup>34</sup>

<sup>29</sup> tj. právo Evropské unie a České republiky plus další právní normy, např. mezinárodní smlouvy (*pozn. odb. rec.*)

<sup>30</sup> viz [!!! odkaz !!!]

<sup>31</sup> viz [!!! odkaz !!!]

<sup>32</sup> máme utajované informace a specifické povinnosti mlčenlivosti: úředníci, policisté, poštovní tajemství (zák. č. 29/2005 Sb.), důvěrnost zpráv a dalších údajů při provozování sítí elektronických komunikací – § 89 zák. o elektron. komunikacích (*pozn. rec.*)

<sup>33</sup> viz Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Listina základních práv a svobod [online]. c2012 [citováno 20. 08. 2012]. Dostupný z WWW: [http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Listina\\_z%C3%A1kladn%C3%ADch\\_pr%C3%A1v\\_a\\_svobod&oldid=8538212](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Listina_z%C3%A1kladn%C3%ADch_pr%C3%A1v_a_svobod&oldid=8538212) [!!! odkaz !!!]

<sup>34</sup> do 31. 12. 2013 platil občanský zákoník č. 40/1964 Sb. v platném znění (§ 11–15), od 1. 1. 2014 platí nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. § 81–117 [!!! odkaz !!!] (*pozn. odborného recenzenta*); odbornému recenzentovi patří také dík za opravu a upřesnění následujícího výčtu zákonů a jejich paragrafů

- trestní zákoník č. 40/2009 Sb., zejména (a nejen) tyto paragrafy:
  - § 180 Neoprávněné nakládání s osobními údaji
  - § 287 Šíření toxikomanie
  - § 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob
  - § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod
  - § 357 Šíření poplašné zprávy
  - § 191 Šíření pornografie
  - § 184 Pomluva
  - § 405 Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia
  - § 270 Porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi
  - § 365 Schvalování trestného činu
- Zákon o přestupcích č. 200/1990 Sb., § 49
- Zákon o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb.
- Autorský zákon č. 121/2000 Sb.
- Tiskový zákon č. 46/2000 Sb.
- Zákon o elektronických komunikacích č. 127/2005 Sb.
- Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání č. 231/2001 Sb.

Podívejme se, jak je svoboda projevu omezena zákony **na ochranu osobnosti**. Článek 10 *Listiny základních práv a svobod* zaručuje hned v prvním odstavci osobám lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst – to např. znamená, že třeba v internetových fórech nesmíme nikoho pomlouvat, ba dokonce ani nesmíme o nikom napsat pravdivou zprávu způsobem, který by snižoval jeho lidskou důstojnost nebo poškozoval jeho dobrou pověst, má-li jakou. Práva uvedená v prvních dvou odstavcích *Listiny* jsou podrobně rozpracována zejména v Občanském zákoníku<sup>35</sup> a také např. v Autorském zákoně.

Na základě druhého odstavce *Listiny* je také chráněno jméno osoby<sup>36</sup> – nesmíme jednat cizím jménem (to se týká i názvů firem) a nesmíme třeba ani komolit jména osob (např. Lamingen – Lomikar<sup>37</sup>). Podle Občanského zákoníku jsou podobně chráněny i pseudonymy, což se zřejmě týká i přezdívek a nicků na internetu.

Zejména **zachytit podobu člověka tak, aby bylo možné určit jeho totožnost, smíme jen s jeho svolením**. Tím spíš pak potřebujeme svolení k šíření takové podobizny. Naopak ovšem můžeme třeba natáčet dav turistů, fotbalové fanoušky před stadionem, demonstraci apod., pokud

<sup>35</sup> viz Občanský zákoník 89/2012 Sb. (platí od r. 2014) První část, Hlava 2, Díl 2, oddíl 5 celý a z oddílu 6 jen pododdíl 2, § 77-90 [!!! odkaz !!!]

<sup>36</sup> zákon chrání jméno osoby, ale pozor, to neznamená, že by člověk měl pojmenovat sám sebe a vyžadovat, aby ostatní svévolně zvolené jméno používali; člověk nepotřebuje pojmenovat sebe, ale druhé lidi, aby je rozlišil a identifikoval – však taky jméno dostáváme zpravidla od rodičů

<sup>37</sup> v tomto případě však Chodové zákon neporušili, protože Občanský zákoník, který chrání jména občanů, byl vyhlášen až v roce 1811 patentem císaře Františka, tedy 115 a půl roku po Lamingenově Božím soudu a exekuci

totožnost jednotlivých osob nebude možné určit. Svolení člověka také nepotřebujeme ve výjimečných případech, které jsou vyjmenovány v §88 Občanského zákoníku:

- Smíme použít podobiznu k ochraně zákonných zájmů jiných osob – to znamená, že bez dovolení můžeme vyfotografovat třeba pachatele při trestném činu. Podobně můžeme bez dovolení nahrávat rozhovor např. s vyděračem nebo obecně s osobou, která porušuje naše práva, abychom se mohli bránit. – **Ale pozor!** Práva osoby, jejíž podobu nebo hlas zachycujeme, nesmíme omezit víc, než je nutné. Jenže co je nutné a co už ne? – Stanovit jasnou hranici bývá o to obtížnější, že podobizna je osobní údaj, na který se vztahuje zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Jak ukazuje známý případ Ing. Ryneše, při zpracování osobních údajů (konkrétně při nahrávání záznamu z bezpečnostní kamery) musíme dát pozor, abychom neporušili ani tento zákon – k Rynešovu případu se ještě vrátíme podrobněji.
- Bez svolení můžeme fotografovat a nahrávat osoby k úředním účelům na základě zákona nebo veřejná vystoupení osob ve veřejném zájmu. Např.: občas se podaří nahrát neoprávněný nebo zbytečně brutální zásah policie. **Pozor:** vyučování ve škole není veřejné vystoupení, ani nemá úřední účel!

Potud k zachycení podoby člověka.

**Cvičení:** Čí zájmy nebo dokonce práva chrání uvedené výjimky z práva na ochranu osobnosti? Je dobře, že zákon tyto zájmy chrání? Proč je to dobře nebo špatně?

Dále je zakázáno neoprávněně zasahovat do soukromého a rodinného života – oprávněné zásahy (např. domovní prohlídka nebo exekuce) musí být výslovně vymezeny zákonem. Pro nás to zase znamená, že např. nesmíme bez dovolení fotografovat soukromé prostory ani takové fotografie bez dovolení šířit např. na webových stránkách.

**Stručně o fotografování, nahrávání, natáčení videa:**<sup>38</sup> Nacházíme-li se na cestě, na chodníku nebo na jiném veřejném prostranství, máme v zásadě právo fotit nebo nahrávat téměř cokoli, co vidíme nebo slyšíme: krajinu, fasády domů, sochy, obrazy, auta, anonymní lidi. Bez dovolení nesmíme zachytit člověka tak, aby se dal poznat. Bez dovolení nefotografujeme soukromé prostory (ani když je do nich vidět z chodníku oknem). To se týká v zásadě i vnitřních prostor obchodů (včetně hypermarketů a obchodních center) nebo divadel, přestože jsou přístupné veřejnosti – jsou to soukromé prostory, nikoli veřejná prostranství. Naopak zboží vystavené před obchodem smíme fotit. Přestože veřejně přístupná místa *na železnici* jsou soukromá, platí zde výjimka – v halách a chodbách nádraží, na nástupištích a ve vlacích se fotografovat smí (pozor: vstupovat do kolejiště je zakázáno!) Na hradech, v zámcích a v muzeích se budeme řídit především cedulkami: v chrámu svaté Barbory nesmíme používat blesk, v lešanském vojenském muzeu nesmíme fotit ze stativu apod. Hlavně je asi potřeba řídit se citem a zdravým rozumem: vyfotím-li kamaráda v překerní situaci (jak si třeba nevědomky namáčí do polévky kravatu), nebudu ten obrázek hned veřejně vystavovat na facebooku (zvláště ne, když je kamarád třeba právníkem, který zastupuje Ministerstvo práce a sociálních věcí v soudních sporech). Některé

<sup>38</sup> podrobněji viz např. Jan Škvára: Paragrafy kolem fotek, 10.1.2007 na <http://www.fotoaparát.cz/article/10366/1> (8.9.2012) [!!! odkaz !!!]

fotografie si pořídím jen pro vlastní potřebu a nepošlu je ani kamarádům, jiné klidně umístím na svoje webové stránky.

Na základě třetího odstavce *Listiny* musí být chráněny **osobní údaje** – na to máme zvláštní zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.<sup>39</sup> Zjednodušeně řečeno: údaje, které umožňují určit *totožnost osoby*, jsou údaje osobní. Dotyčná osoba se v zákoně nazývá *subjekt údajů*. Zákon omezuje zejména systematické zpracování osobních údajů, a to včetně jejich vyhledávání, shromažďování, uchovávání, zveřejňování a šíření. Kdo osobní údaje zpracovává (nebo si je dává zpracovat), se nazývá *správce*. Správce musí stanovit např.<sup>40</sup> účel a způsob zpracování a údaje smí uchovávat jen po nezbytnou dobu. Údaje smí zpracovávat v zásadě jen **se souhlasem** subjektu údajů. Ve výjimečných případech však souhlas nepotřebuje – např.:

- pokud je to nezbytné pro ochranu práv tzv. správce (to je v souladu také s výše zmíněným §88 občanského zákoníku)

Tato a další výjimky jsou uvedeny v §5, odst. 2 zákona. **Pozor:** i v případě, že zákon výjimečně nevyžaduje *souhlas* subjektů, zůstává v platnosti povinnost, aby správce informoval subjekt, že zpracovává jeho osobní údaje.

Zajímavý je také odst. 6 téhož paragrafu, kde se upravuje zpracování osobních údajů za účelem nabízení obchodu nebo služeb: získá-li obchodník moje osobní údaje z veřejného seznamu, smí mi nabízet zboží nebo služby, dokud mu to písemně nezakáže.<sup>41</sup>

Navíc, v některých zvláštních případech se zákon č. 101/2000 Sb. zpracování osobních údajů vůbec netýká:

- když fyzická osoba zpracovává osobní údaje pro svou *osobní potřebu* (např. seznam kontaktů v telefonu)
- při nahodilém shromažďování osobních údajů
  - pokud tyto údaje nejsou dále zpracovávány
  - nebo v nezbytném rozsahu pro výkon běžných nezávislých povolání
- v případě některých činností zpravodajských a bezpečnostních služeb, policie, orgánů ministerstva financí a ministerstva vnitra – podrobně viz §3, odst. 6 zákona č. 101/2000 Sb.
- pro účely statistiky a archivnictví platí zvláštní zákony

**Příklad:** Ing. Františku Rynešovi z Třebíče byla uložena pokuta, protože si nainstaloval bezpečnostní kameru se záznamovým zařízením, aby přistihl útočníka, který mu opakovaně rozbíjel okna a dveře. Kromě podobizny útočníka však zaznamenal i jiné osoby na veřejném prostranství, tyto osoby neinformoval předepsaným způsobem a kameru nenahlásil na *Úřadě pro ochranu osobních údajů* (ÚOOÚ). Proto prý zpracovával osobní údaje v rozporu se zákonem.

---

<sup>39</sup> [!!! odkaz !!!]

<sup>40</sup> další podrobnosti jsou uvedeny v zákoně v §5, odst. 1

<sup>41</sup> Pozor: zákon 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti v §7 ovšem zakazuje šířit obchodní sdělení *elektronickými prostředky* bez **předchozího** souhlasu adresáta.

Rynešův případ je komplikovanější a táhne se přinejmenším od r. 2005 dodnes (2015). Ing. Ryneš je novinář a od doby, kdy se v Horáckých novinách zabýval podivným prodejem pozemků v Třebíči,<sup>42</sup> byl jednak osobně napaden a shozen do řeky, jednak mu neznámí útočníci opakovaně stříleli z praků do oken a dveří jeho domu. Po poradě s policií si dal nad vchod do domu nainstalovat bezpečnostní kameru se záznamníkem, aby mohl pachatele usvědčit. Kamera zabírala veřejné prostranství před domem a vchod do protějšího domu. Ing. Ryneš se mylně domníval, že zaznamenává osobní údaje výhradně pro svoji potřebu – toho se zákon č. 101/2000 Sb. netýká, takže Ing. Ryneš jednak kameru neregistroval u ÚOOÚ, jednak neuvedl všechny předepsané údaje na informační tabulce, která byla umístěna na ulici snímané kamerou. Takto mylný byl zřejmě i názor policie a také firmy, která kameru instalovala. Běžná praxe ÚOOÚ nebyla jednoznačná a některé podobné příklady bezpečnostních kamer zřejmě mohly k takovému mylnému názoru vést. Při dalším útoku pak kamera útočníky skutečně zaznamenala. Policisté sice s pomocí nahrávky obvinili Josefa Truhláře a Jiřího Eise, Eis se do protokolu dokonce přiznal, nicméně u soudu pak přiznání popřel. Soud obžalované na záznamu nepoznal a proto ani nepotrestal. Vzápětí si jeden z obviněných stěžoval, že Ing. Ryneš neoprávněně zpracovává osobní údaje a ÚOOÚ uložil Ing. Rynešovi pokutu – obžalovaní byli osvobozeni a poškozený potrestán. To vyvolalo zájem tisku a rozhlasu – média začala do Rynešova případu vnášet nepřesnosti<sup>43</sup> a zmatky, místní tisk zase přetřásal Rynešův morální profil.<sup>44</sup> Pomiňme úvahy o tom, kdo je a kdo není slušný člověk,<sup>45</sup> ale i tak nás zarazí zřejmě nespravedlivé rozhodnutí ÚOOÚ, které Ing. Rynešovi upíralo právo účinně chránit svůj domov, majetek a zdraví svoje i své rodiny. Ing. Ryneš se proti pokutě odvolal a pak i zažaloval ÚOOÚ u Městského soudu v Praze, který v dubnu 2012 pokutu potvrdil: „Soud přisvědčuje žalobci (Rynešovi), že jeho počínání bylo logické a odůvodněné, a chápe celou situaci, ale je třeba postupovat podle zákona.“ Opět by nás měl zarazit podivný názor soudu, že nejde o spravedlnost, ale o formální dodržování zákona. Ing. Ryneš se odvolal k Nejvyššímu správnímu soudu do Brna, který věc konzultoval se Soudním dvorem Evropské unie v

---

<sup>42</sup> viz [ihonem.cz](http://www.ihonem.cz), <http://www.ihonem.cz/kauzy/140-kauza-videsky-rybnik.html> (20. 3. 2015) a v reakci na televizní reportáž pak např. Petr Klukan: „Neprofesionalita profesionálních redaktorů aneb Ach, ta Třebíč!“ – <http://www.jihlavske-listy.cz/blog/2007/10/05/neprofesionalita-profesionalnich-redaktor-u-aneb-ach-ta-trebic/> (9.2.2015)

<sup>43</sup> Ve skutečnosti např. nešlo o to, že pachatel by měl právo na ochranu osobních údajů, ale v Hospodářských novinách z 26.4.2012 čteme: „Třebíčský novinář František Ryneš dostal pokutu za to, že bezpečnostní kamerou zachytil útočníky, kteří mu rozbíjeli okna kvůli jeho žurnalistické činnosti. Soud mu vytkl, že nenahlásil kameru na úřad.“ – viz <http://domaci.ihned.cz/c1-55608390-novinare-terorizovali-kvuli-praci-kdyz-si-je-nahralna-video-dostal-sam-trest> (9.2.2015). Podobné nepřesnosti najdeme i v článku č.24 „Natočil vandaly na kameru. Na usvědčení záběry nestačily - přesto má za ně zaplatit pokutu“ – viz <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/21162-natocil-vandaly-na-kameru-na-usvedceni-zabery-nestacily-presto-ma-za-ne-zaplatit-pokutu/> (9.2.2015). Viz též Tomáš Pavlíček: Nesledovat, prosím. Respekt 11.8.2008 – <http://www.estat.cz/zpravy/estat-v-mediich/nesledovat-prosim/> (21.3.2015)

<sup>44</sup> viz např. redakční článek „Káže vodu a pije víno“ v Horáckých novinách 24.2.2012 – [http://www.horacke-noviny.com/zprava-kaze\\_vodu\\_pije\\_vino-3676.htm](http://www.horacke-noviny.com/zprava-kaze_vodu_pije_vino-3676.htm) (21.3.2015) nebo dva články Petra Klukana v Třebíčských novinách, říjen 2014 – [http://www.jihlavske-listy.cz/radnicni\\_noviny/clanky/tn/2014-10/aktuality\\_02.pdf](http://www.jihlavske-listy.cz/radnicni_noviny/clanky/tn/2014-10/aktuality_02.pdf) (21.3.2015)

<sup>45</sup> viz vyjádření předsedy ÚOOÚ ke komentáři Ivana Hoffmana – [https://www.uouu.cz/vismo/dokumenty2.asp?id\\_org=200144&id=11116&n=reakce%2Dpredsedy%2Duradu%2Drndr%2Digora%2Dnemce%2Dna%2Dclanek%2Dquot%2Dvandalove%2Da%2Dkamery%2Dquot](https://www.uouu.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=200144&id=11116&n=reakce%2Dpredsedy%2Duradu%2Drndr%2Digora%2Dnemce%2Dna%2Dclanek%2Dquot%2Dvandalove%2Da%2Dkamery%2Dquot) (21.2.2015)

Lucemburku<sup>46</sup> a 25.2.2015 pak zrušil rozsudek pražského Městského soudu a věc vrátil ÚOOÚ k dalšímu řízení.<sup>47</sup>

Nejvyšší správní soud (NSS) dal za pravdu ÚOOÚ v tom, že Ing. Ryneš zpracovával osobní údaje, že se nejednalo o zpracování pro osobní potřebu, že Ing. Ryneš měl správně informovat subjekty údajů (měl na informační tabulce uvést správně údaje) a že měl kameru registrovat na ÚOOÚ. Ing. Rynešovi dal za pravdu v tom, že rozhodování ÚOOÚ bylo v různých srovnatelných případech nekonzistentní a dokonce „svévolné“, že nepotřeboval souhlas subjektů (stačilo informovat) a že oprávněně snímal veřejné prostranství a vchod do protějšího domu (protože to bylo potřebné k zachycení pachatelů – tj. k ochraně Rynešových práv). Střet ochrany práv správce (tj. Ing. Ryneše) s právem subjektů na ochranu jejich osobních údajů se musí posuzovat *přiměřeně*: ÚOOÚ i Městský soud měly posoudit, do jaké míry bylo nutné omezit práva subjektů, aby správce mohl ochránit svoje právo. V konkrétním případě ohrožení domova, majetku a zdraví Ing. Ryneše a jeho rodiny se NSS výrazně zastává Ing. Ryneše. Nejasná právní úprava a nekonzistentní rozhodování ÚOOÚ zejména pokud jde o výklad „zpracování osobních údajů výlučně pro osobní potřebu“ neposkytovalo Ing. Rynešovi právní jistotu, takže „nemohl dost dobře předem určit, zda jeho počínání je zákonem dovolené či naopak zakázané.“<sup>48</sup> Proto podle čl. 7 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nemůže být Ing. Ryneš postížen ani pokutou.<sup>49</sup>

Všimněme si, jakých elementárních chyb se dopustili

- Ing. Ryneš (neregistroval kameru, vyvěsil ceduli s nedostatečnými údaji)
- policie (nejenže nebyla schopna ochránit Ing. Ryneše a jeho rodinu před soustavnými útoky, ale navíc ještě chybně informovala Ing. Ryneše, že jde o zpracování údajů pro osobní potřebu, že nemusí kameru registrovat ani subjekty informovat)
- novináři (ve snaze zaujmout čtenáře se dopustili zavádějících zjednodušení a věcných chyb)
- ÚOOÚ (nekonzistentní rozhodování a kontraproduktivní požadavky, aby nebylo zabíráno veřejné prostranství a protější vchod)
- Městský soud v Praze (rozhodl nespravedlivě, formalisticky a ne přiměřeně oprávněným nárokům Ing. Ryneše)

Rynešův případ názorně ukazuje, že zákony a soudy mají sloužit spravedlnosti (a že opak je absurdní). Kromě toho obsahuje řadu argumentů, proč cit pro spravedlnost a základní právní vědomí patří ke všeobecnému vzdělání a proč novináři, policisté, soudci, úředníci atd. by měli být vzděláni nejen odborně, ale také všeobecně.

Velké diskuse v souvislosti s ochranou osobních údajů vzbudila v Evropě směrnice 2006/24<sup>50</sup> a u nás pak zákon 127/2005 Sb., o elektronických

<sup>46</sup> viz Rozsudek Soudního dvora z 11. prosince 2014 – <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160561&pageIndex=0&doclang=CS&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=440329> (21.2.2015)

<sup>47</sup> viz rozsudek NSS z 25. 2. 2015

<sup>48</sup> cituji z rozsudku NSS

<sup>49</sup> viz Vyjádření ÚOOÚ „K rozsudku Nejvyššího správního soudu v kauze Ryneš“ – <https://www.uouu.cz/k-rozsudku-nejvyssiho-spravniho-soudu-v-kauze-rynes/d-14420/p1=1099> (21.3.2015)

<sup>50</sup> Viz *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/24/ES* dostupná z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:CS:PDF> (16.10.2012) [!!! odkaz !!!]



komunikacích<sup>51</sup> – tzv. *šmírovací zákon*.<sup>52</sup> Tento zákon totiž v §97 odst. 1 ukládá telefonním operátorům, poskytovatelům internetu a příp. jiným poskytovatelům elektronických komunikačních služeb, aby policii umožnili připojit ke své síti odposlouchávací zařízení. V §97 odst. 3 pak zákon ukládá operátorům, aby uchovávali provozní a lokalizační údaje o každém hovoru a o každém připojení k internetu po dobu 6 měsíců. Jedná se zejména o údaje, kdo, kdy, komu, odkud, kam a jak dlouho telefonoval. Telefonní operátoři tyto údaje běžně uchovávají jako *podrobný rozpis hovorného* pro případ reklamací,<sup>53</sup> poskytovatelé internetu však tyto údaje obvykle uchovávat nepotřebují.<sup>54</sup> Zákon o elektronických komunikacích ukládá všem operátorům, aby tyto údaje v odůvodněných případech poskytovali nejen zákazníkům (kterých se týkají), ale také státním orgánům, jako je policie nebo BIS. Tím by se mělo pomoci při vyšetřování závažných trestných činů nebo třeba aby se předešlo teroristickým útokům. Po protestech veřejnosti zrušil Ústavní soud v březnu 2011 znění sporných odstavců §97 zákona. Od října 2012 však platí novela č. 273/2012 Sb., která vrací do zákona sporné „špehovací“ odstavce, ale s přesnějším vymezením. Jednak uvádí výčet konkrétních orgánů, které mají nárok na provozní a lokalizační údaje, jednak stanovuje, že **tyto údaje mají být uchovávány po dobu 6 měsíců, a ne déle**. Kromě toho tato novela **zakazuje uchovávat obsah přenášených zpráv** (např. texty SMS).

Zákon č. 273/2012 Sb. je kritizován především proto, že místo presumpce nevinny bezdůvodně předpokládá vinu každého uživatele elektronických komunikací: připojíme se k internetu nebo zavoláme mamince a operátor je hned povinen nás podezírat, že se chystáme spáchat závažný trestný čin. V diskusích<sup>55</sup> se mluví hlavně o možnostech zneužití tohoto zákona. Např. hledá-li policie pohřešovanou osobu, může získat právo na lokalizační údaje prostě tím, že bude případ vyšetřovat jako podezření z vraždy.<sup>56</sup> Pochybnosti diskutujících vzbuzuje také vymezení toho, jaké

<sup>51</sup> děkuji Ing. Ivu Fišerovi, řediteli společnosti xPhoNet CZ s.r.o. za konzultaci o tomto zákonu a o technických detailech, kterých se týká (viz <http://www.xphonet.cz/>)

<sup>52</sup> viz např. články Jiřího Peterky *Data retention dostalo stopku už i v ČR* ze 4.4.2011, dostupný z <http://www.lupa.cz/clanky/data-retention-dostalo-stopku-uz-i-v-r/> [!!! odkaz !!!] a *Data retention se vrací, úřady by rády seznam Wi-fi hotspotů a chtějí vidět i za NAT* z 1.10.2012, dostupný z <http://www.lupa.cz/clanky/data-retention-se-vraci-urady-by-rady-seznam-wi-fi-hotspotu-a-chtej-videt-i-za-nat/> (navštíveno 16.10.2012) [!!! odkaz !!!]

<sup>53</sup> Podrobný rozpis hovorného se poskytuje jednak jako placená služba, jednak jako podklad při rozhodování o celkové výši hovorného. Podrobný rozpis není důkaz, nicméně drahé hovory se svými příbuznými asi budete reklamovat obtížně, zatímco reklamaci několikahodinového volání na neexistující erotickou linku v Korejské lidově demokratické republice asi obhájíte. Fakt je, že špatně zabezpečené telefonní ústředny se stávají obětí hackerských útoků, tak jako každý server zapojený ve veřejných sítích.

<sup>54</sup> protože zpravidla účtují paušální poplatky, a ne třeba objemy přenesených dat

<sup>55</sup> Viz např. Tomáš Procházka (moderátor), Petr Štompf (publicista), Radomír Pekárek (novinář), Daniel Telen (advokát), Jakub Michálek (Pirátská strana). *Média v postmoderním světě* (diskuse ČRO6, 12.10.2012 od 20:10), dostupné také z [http://media.rozhlas.cz/\\_audio/2742199.mp3](http://media.rozhlas.cz/_audio/2742199.mp3) [!!! odkaz !!!]

<sup>56</sup> Uvádím obsah diskuze, nikoli závěr pro čtenáře. Odborný recenzent ovšem poznamenal: „Tento příklad bych zrovna neuváděl.“ Proč asi? – v následujícím cvičení by si čtenář měl ujasnit vlastní názor.

trestné činy se považují za závažné: rozhodující je trestní sazba aspoň 3 roky vězení, takže mezi závažné trestné činy pak spadá i neoprávněné užití autorského díla – např. nedovolené šíření filmů nebo softwaru. Kritici zákona v diskusích používají i některé zavádějící nebo nepravdivé argumenty – konkrétně ke zmíněné diskusi v rozhlase: Nikdo nevysvětlil, že provozní a lokalizační údaje jsou tak jako tak potřebné k provozu telefonní ústředny a k vyřizování reklamací. Pan Michálek z Pirátské strany opakovaně kritizoval *data retention*, ačkoli zřejmě vůbec neporozuměl významu tohoto pojmu. Zejména kritizoval uchovávání přenášených dat (např. SMS), přestože má vědět, že bez krátkodobého uložení v paměti se data přenášet nedají, a na druhou stranu, že dlouhodobě uchovávána nejsou (ostatně i kritizovaný zákon to výslovně zakazuje).

Celkově lze vyzozorovat několik zájmů, které se v Zákoně o elektronických komunikacích střetávají:

- zájem veřejnosti na přístupu k informacím a na šíření informací
- zájem veřejnosti na ochraně soukromí jednotlivců
- zájem policie na vyšetření závažných zločinů
- zájem poskytovatelů telekomunikačních služeb poskytovat kvalitní služby s minimálními náklady

Zákon se navíc musí vejít do mezí Ústavy a směrnic Evropské unie.

**Cvičení:** Zamyslete se nad otázkami a zdůvodněte možné odpovědi. Je podrobný rozpis hovorů v zájmu zákazníka nebo je nepřijatelným zásahem do soukromí? Je přístup policie k provozním a lokalizačním údajům ve veřejném zájmu nebo se jedná o policejní zvůli? – Copak policie neslouží právě zájmům veřejnosti? Mají operátoři zájem na uchovávání podrobných rozpisů hovorného?

Naši zvláštní pozornost si zaslouží další ze zákonů, které omezují svobodu projevu, a to Autorský zákon.<sup>57</sup> Probereme jej podrobněji. Tento zákon chrání práva **autorů**. Nás budou především zajímat omezení, která se týkají nás jako informatiků a také jako studentů a učitelů. Některé informace, se kterými pracujeme, totiž mají podobu **díla**. Dílo je výsledkem *tvůrčí činnosti* autora<sup>58</sup> a musí být vyjádřeno v *objektivně vnímatelné* podobě.

Tvůrčí činností je zejména *umění* nebo *věda*, zásluhou autora musí vzniknout něco originálního, podstatně nového, něco, co tu dosud nebylo. Dílem může být např. socha, ale další odlitky téže sochy nejsou díla nová, nýbrž rozmnoženiny originálu – jedná se stále o totéž dílo. Článek o vědeckém objevu je dílem, protože obsahuje originální nápad autora, zatímco záznam měření z přístrojů dílem není. Úvaha, komentář nebo reportáž v časopise je dílem, protože vyjadřuje originální názor autora, kdežto zpráva v novinách má být objektivním záznamem skutečnosti, a

<sup>57</sup> zákon č. 121/2000 Sb. [!!! odkaz !!!]

<sup>58</sup> slovo *autor* tentokrát pochází kupodivu nikoli z mé oblíbené řečtiny, nýbrž z latinského „auctor“ (budovatel, zakladatel, mistr, vůdce – doslova „ten, který přispívá k růstu“) odvozeno z „augere“ (zvětšit, přidat), z indoevropského základu „aug“

proto dílem není (podobně jako není dílem ani záznam z bezpečnostní kamery nebo z černé skříňky v letadle). Za dílo se považuje také *interpretace*: podíl na autorských právech k písni má nejen autor hudby a autor textu, ale také zpěvák a muzikant. Podobně i herec vytváří dílo, když interpretuje divadelní hru. Pro informatiky je důležité, že za dílo se považuje **počítačový program** (software)<sup>59</sup> a také **databáze**<sup>60</sup> (jedná se o dílo souborné jako třeba časopis, sborník příspěvků na konferenci nebo básnický almanach).

Druhým významným znakem díla je *objektivně vnímatelná podoba*. Dílo musí být vyjádřeno tak, aby je člověk mohl buď přímo vnímat např. zrakem nebo sluchem nebo pomocí nějakého přístroje (tj. např. televizní přijímač, přehrávač CD nebo DVD, monitor počítače). Dílem tedy není samotná myšlenka, nápad nebo námět – ty může použít jiný autor k vytvoření jiného díla, které se ovšem musí lišit objektivně vnímatelnou podobou. Příkladem může být výklad různých vědeckých teorií v této učebnici: cizí myšlenky zde vykládám znovu, po svém, originálním způsobem tak, aby je dokázal pochopit student gymnázia.

Autor má ke svým dílům práva dvojího druhu: osobnostní a majetková. **Osobnostní práva** do jisté míry navazují na práva na ochranu osobnosti:

- autor může své dílo zveřejnit nebo nezveřejnit
- autorovi nelze dílo upřít; autor má právo rozhodnout, jak bude uvedeno jeho autorství při užití díla (např. titulky ve filmu, podpis na obraze, ohlášení názvu skladby a jména autora v rozhlase)
- uživatel nesmí dílo měnit (ale může z díla odvodit nové dílo, např. parodii)

**Majetková práva** se týkají užití díla a tedy také odměny s užitím spojené (autorských honorářů, tantiém apod.) Autor má především právo sám svoje dílo užívat – tj. číst svůj román nebo báseň, prohlížet si svůj obraz nebo sochu, poslouchat svoji hudbu... Na první pohled to vypadá absurdně, ale k užití díla také patří rozmnožování, šíření, pronajímání, půjčování, vystavování atd. – a tím to celé začíná dávat smysl. Autor může jiné osobě poskytnout oprávnění, aby mohla užít jeho dílo – např. když malíř vystaví svůj obraz za oknem, aby si jej mohli prohlédnout kolemjdoucí.<sup>61</sup> Z hlediska odměny za tvůrčí činnost ovšem bývalo zajímavější, když autor poskytl práva k rozmnožování a šíření díla nakladateli (dnes ovšem – až na výjimky<sup>62</sup> – bývá výnosnější a méně

<sup>59</sup> pokud je vlastním duševním výtvorem autora – a hned máme důvod k námitkám: tvůrčí činností je hlavně analýza požadavků a návrh řešení, tj. zadání úlohy pro programátora; samotné programování a odladění programu už je pouhé řemeslo

<sup>60</sup> pokud její uspořádání nebo výběr dat je vlastním duševním výtvorem autora

<sup>61</sup> vzpomínám na malíře Kurowského blahé paměti – procházku kolem jeho domečku s fantastickými obrazy jsem používal k balení slečen

<sup>62</sup> o některých umělcích dodnes nepřestala platit velká pravda, kterou 17. července 1989 pronesl Miloš Jakeš na Červeném Hrádku: „...žádný z nás nebere takový platy, prostě, jako berou oni. ... No tak řekněme paní Zagorová, je to milá holka, všechno, no ale ona už tři roky po sobě bere šest set tisíc každý rok. A další ne šest set, milion, dva miliony berou...“ (viz JAKEŠ, Miloš. *Text projevu na Červeném Hrádku* [online]. Wulbo s.r.o. [cit. 2013-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.ujdeto.cz/lyrics/milos-jakes/text-projevu-na->

pracné rovnat zboží do regálů v supermarketu). Chce-li autor dovolit jiné osobě, aby mohla užívat jeho dílo, uzavře s uživatelem smlouvu licenční,<sup>63</sup> neboli tzv. *licenci*. Pro nás to znamená, že kdykoli užijeme autorské dílo, máme dodržet licenci – např.: nekopírovat software nebo nepůjčovat video, které si doma (bez vědomí autora) nahrajeme z televize. V zásadě totiž platí, že **k užití díla potřebujeme svolení autora** nebo osoby, které autor svoje práva poskytl. Zákon však vyjmenovává výjimky,<sup>64</sup> kdy k užití díla nepotřebujeme svolení autora: jsou to jednak *volná užití*, jednak *bezúplatné licence*.

Především můžeme **volně používat díla úřední** (např. zákony a vyhlášky) a některá *díla lidová*, na která se autorské právo nevztahuje,<sup>65</sup> a také tzv. *volná díla*, zejména díla, u kterých uplynula doba trvání majetkových práv (typicky 70 let od smrti autora). Při volném užití ovšem musíme respektovat *osobnostní práva* autora, jako je nedotknutelnost díla nebo uvedení autorství. Např. spisy Karla Čapka můžeme volně stáhnout z webu Městské knihovny v Praze a šířit je, ale nesmíme svévolně měnit jejich text a nesmíme je ani vydávat za spisy někoho jiného než právě Karla Čapka. Dalším druhem volného užití díla je užití pro *osobní potřebu*.<sup>66</sup> Volně si můžeme např. okopírovat knihu nebo článek z časopisu.<sup>67</sup> To se však netýká softwaru, databází, ani audiovizuálních děl (hudby, videa apod.)<sup>68</sup> Zatímco software a databáze *vůbec nesmíme* užívat ani kopírovat bez svolení autora, licenci na kopírování audiovizuálních děl pro osobní potřebu získáváme automaticky zaplacením *náhradního autorského poplatku*.

Tento poplatek (lidově nazývaný „výpalné“) platí výrobci a dovozci prázdných nosičů a kopírek.<sup>69</sup> Poplatek pak promítají do ceny, za kterou nosiče a kopírky prodávají spotřebitelům a uživatelům (podobně promítají i daně). Tento paušální poplatek ovšem nemají platit za kopírky a nosiče určené ke kopírování děl *na základě licenčních smluv* (např. nakladateli knih nebo vydavateli DVD by tedy poplatek zřejmě neměl být účtován do ceny nosičů a přístrojů).<sup>70</sup> Od poplatku ovšem není osvobozeno

[cervenem-hradku.cz/](http://cervenem-hradku.cz/) [!!! odkaz !!!]

<sup>63</sup> o licenčních smlouvách včetně smluv nakladatelských pojednává Občanský zákoník 89/2012 §2371–§2389

<sup>64</sup> viz §28–§39 autorského zákona

<sup>65</sup> viz §3 autorského zákona (výjimky z ochrany)

<sup>66</sup> co platí *pro osobní potřebu* fyzických osob, platí i *pro soukromou vnitřní potřebu* firem

<sup>67</sup> v případě, že kopírujeme výtvarné dílo, máme kopii zřetelně označit, že je určená pro osobní potřebu

<sup>68</sup> viz §30 odst. 3 autorského zákona

<sup>69</sup> Viz §25 autorského zákona. Poplatek jsou podle odst. 2 povinni platit zejména **výrobci a dovozci** čistých nosičů, vypalovaček, kopírek atd. Kromě výrobců a dovozců se tato povinnost týká i „příjemců těchto přístrojů z členských států Evropských společenství“. O uživatelích a spotřebitelích zákon nehovoří, přestože jsou to právě oni, kdo poplatky konec konců zaplatí v koncové ceně zboží (díky za upozornění, pane Juránku!). A za co se platí? – za paměťové karty do foťáků, flash-disky, pevné disky, CD, DVD, Blu-ray-disky se autorský poplatek platí, za čistý papír se neplatí, za kopírku nebo vypalovačku ano, za skener ani za fotoaparát se neplatí (zjištěno pokusem na <http://www.mironet.cz/> 19.11.2012). V případě kopírek, tiskáren apod. přístrojů určených k tisku se poplatek platí jen z každého pátého přístroje – viz §25 odst. 4 autorského zákona.

<sup>70</sup> viz §25 odst. 8 autorského zákona

zaznamenávání nebo kopírování dat, která nemají povahu autorského díla (např. průběžný záznam údajů, které měří meteorologická stanice, archivace pohybu peněz v bance, archivace záznamů o hovorech u telefonního operátora, příp. černé skříňky, tachografy apod.) Podle mého názoru se poplatků nezbaví ani autor, který sám zaznamenává, rozmnožuje nebo šíří svoje dílo – ať už chce zaznamenávat vlastní hudbu, fotografie nebo video. Pan Mgr. Kříž sice tvrdí opak (viz rámeček), ale domnívám se, že jedna věc je výklad zákona a jiná věc je praxe: prodá snad někdo autorovi rozmnožovací zařízení a čistá média nezatížená „výpalným“?

Málokdo dokáže pochopit, proč a komu má platit náhradní autorské poplatky amatérský fotograf (tj. skoro každý z nás), který svoje fotografie (1) pořizuje na paměťovou kartu, (2) nahrává do počítače na pevný disk, (3) tiskne na tiskárně a (4) zálohuje na CD nebo DVD. Proč má platit hudebník, který si sám (vlastním nákladem) vypálí svoje skladby na CD, aby je mohl šířit? Málokdo také ví, k čemu se vybrané poplatky používají: Dostanou je autoři? – kteří? Platí se z nich platy zaměstnanců a provozní náklady kolektivních správců (Intergram, OSA, DILIA, OOA-S)?<sup>71</sup> – jaká část z vybraných poplatků pak zbude na honoráře?

Takových otázek a pochybností vyvstává celá řada. Možná že jsou z části předpojaté a určitě zasluhují podrobnější vysvětlení, abyste si mohli udělat vlastní názor. Proto jsem je poslal všem čtyřem agenturám. Jednu odpověď jsem dostal od pana magistra Kříže z OSA, druhou od pana magistra Juránka z agentury DILIA. Obě odpovědi cituji se svolením autorů v samostatných rámečcích. Odpověď na otázku, jak se stát zastupovaným nositelem práv, uvádí DILIA na svých webových stránkách.<sup>72</sup>

Český autorský zákon (obdobně jako řada zákonů v jiných zejména evropských zemích) upravuje právo v podstatě každé osoby pořídit si pro svou osobní potřebu rozmnoženinu zveřejněného autorského díla. Jde o určitý zásah do obecného pravidla, že ke každém užití autorského díla musí uživatel získat svolení autora či jiného nositele práv k takovému dílu (např. nakladatele). Myslím, že je zřejmé, že zhotovením rozmnoženiny pro osobní potřebu vznikne autorovi či nakladateli díla, které bylo vydáno k obchodním účelům, určitá škoda. Vzhledem k tomu, že v případě zhotovování rozmnoženin pro osobní potřebu je pak prakticky nemožné, aby jednotlivé osoby získávaly souhlas s takovým užitím od nositelů práv individuálně, stanoví autorský zákon, že za tento způsob užití díla náleží nositelům práv náhradní odměna. Osobami, které jsou povinny tuto náhradní odměnu platit, jsou pak zejména osoby určitým způsobem vydělávající na tom, že je tato zákonná licence

<sup>71</sup> viz §100, odst. 2 autorského zákona

<sup>72</sup> viz *Základní informace pro autory o kolektivní správě* [online]. Praha: DILIA, 2012, [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <http://www.dilia.cz/autori> [!!! odkaz !!!] a *Kolektivní správa práv nakladatelů v DILIA* [online]. Praha: DILIA, 2012, [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <http://www.dilia.cz/nakladatele> [!!! odkaz !!!]

uplatňována, tj. např. dovozci a výrobci přístrojů a médií, na která si veřejnost kopíruje autorsky chráněný obsah.

To že by se ICT-společnosti této své povinnosti rády zbavily, a jakým způsobem se toho snaží dosáhnout, je na jinou diskuzi, ale pro vyvážení Vašeho podle mého názoru trochu jednostranného pohledu přikládám odkaz na anglicky psaný článek týkající se aktuálního vývoje této otázky na půdě EU.<sup>73</sup>

Takže zopakuji ještě jednou, náhradní odměnu za tzv. rozmnožování pro osobní potřebu platí výrobce nebo dovozce přístrojů či nosičů. V ČR pak dokonce platí jen z 20% dovezených přístrojů.

Pokud jde o náklady na výkon kolektivní správy, pak jejich výše není pevně stanovena a může se rok od roku lišit. V případě občanského sdružení DILIA je pak konkrétní výše těchto nákladů každoročně schvalována nositeli práv na Valné hromadě a dlouhodobě se pohybuje mezi 10-15% z vybraných odměn.

Kolektivní správci pak ze zákona vytvářejí rezervní fondy, které slouží ke zpětnému vyplacení odměn těm nositelům práv, kteří dosud nebyli v evidenci kolektivního správce a přihlásí se později.

*(Mgr. Jiří Juránek, DILIA, divadelní, literární, audiovizuální agentura, občanské sdružení, 21. 11. 2012)*

Náhradní odměna je skutečně kompenzací za možnost rozmnožování díla pro osobní potřebu. Zákonem daná možnost rozmnožovat dílo pro osobní potřebu je výrazným (ale ospravedlnitelným) zásahem do pozice autora. Platí tedy, že jestli je tato výjimka z práva autora rozhodovat o užívání svého díla zavedena, musí být autor zároveň přiměřeně kompenzován. K tomu slouží náhradní odměna. V ideálním případě by ji měla zaplatit fyzická osoba, která tuto rozmnoženinu vytvoří. To ale není reálně proveditelné. Proto zákon uvaluje povinnost platit náhradní odměnu na výrobce, dovozce nebo příjemce přístrojů a nosičů (myšleny jsou pouze přístroje schopné zhotovit rozmnoženinu a pouze nosiče nenahrané, tj. prázdné). Ti potom výši této ceny promítnou do konečné ceny přístroje/nosiče pro koncové uživatele. Nejde o ideální řešení, spíše o nejlepší možné řešení. Nevýhodou tohoto systému je, že výše náhradní odměny je promítnuta do koncové ceny i pro ty fyzické osoby, které rozmnoženiny pro osobní potřebu nevytvářejí. Proto je odměna

<sup>73</sup> viz LORENTE, Janine. Private copying – sense and sensibility? [online]. Brusel: SAA, 2012 [cit. 19. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <http://saabrussels.wordpress.com/2012/11/14/private-copying-sense-and-sensibility/> [!!! odkaz !!!]

koncipována jako protihodnota nikoliv za vytváření rozmnoženin, ale za možnost vytváření rozmnoženin.

Vybrané náhradní odměny z přístrojů a prázdných nosičů jsou samozřejmě následně rozúčtovány autorům, a to zastupovaným i nezastupovaným bez rozdílu. Nezastupovaný se ovšem pro výplatu těchto odměn musí tzv. evidovat (aby kolektivní správce vůbec věděl, komu má vyplácet). Opět zde není reálně možné určit, či díla byla kopírována a v jaké míře. Proto se pro účely výplaty určí náhradní klíč podle jiných užití (prodejnost CD, mp3, hraní v rozhlasu atd.) s logickým předpokladem, že čím více se dílo prodává a hraje, tím více se také kopíruje pro osobní potřebu.

Situace vydavatelů je naprosto odlišná a nemá s náhradními odměnami nic společného. Vydavatel zpravidla užívá díla formou rozmnožování (§ 13<sup>74</sup>) a rozšiřování (§ 14), nikoliv formou rozmnožování pro osobní potřebu fyzické osoby (§ 30). Za vydaná CD se neplatí náhradní odměna, neboť nejde o nosiče prázdné (tj. umožňující vytvoření rozmnoženiny). Vydavatelé tedy ke své činnosti potřebují standardní licenční smlouvu s držitelem práv na rozmnožování a rozšiřování (to může být samotný autor, příp. OSA, pokud má od autora smluvní pověření). Jde ale vždy o standardní smluvní vztahy, které s náhradními odměnami nesouvisí. Pokud si tedy například autor vydává svá díla sám, nemusí platit žádné náhradní odměny ani uzavírat smlouvu (musel by ji totiž uzavřít sám se sebou, což podle českých právních předpisů není možné).

Evidence u kolektivního správce je (na rozdíl od zastupování) zdarma. Vyplácení odměn těmto nezastupovaným evidovaným autorům je pak spojeno s vyšší režii než v případě zastupovaných. Režie však vždy představuje procento z vyplacené odměny, a nemůže se tedy stát, že by náklady na evidování samotnou odměnu převýšily.

*(Mgr. Pavel Kříž, OSA – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o.s., 22. 11. 2012)*

Další výjimky ze zákona tvoří **bezúplatné zákonné licence**. Jsou vyjmenovány v §31–§39 autorského zákona. Pro nás jsou nejzajímavější tyto:

- **citace** výňatků z děl a užití výňatků nebo celých drobných děl pro potřeby vyučování; při citaci jsme podle zákona povinni uvést aspoň jméno autora, **ale pozor:** profesní etika klade na citace daleko vyšší nároky
- **školní představení a školní díla;** škola má bezúplatnou zákonnou licenci k nevýdělečnému užití děl svých žáků (studentů) pro vyučování nebo pro vlastní vnitřní potřebu – to znamená: vytvoříte-li v rámci svých studijních povinností dílo, škola smí toto

<sup>74</sup> autorského zákona a stejně i následující dva citované paragrafy

vaše dílo použít bez vašeho souhlasu, pokud to bude k nevýdělečnému účelu (zatímco k účelu výdělečnému vás musí požádat o svolení, příp. s vámi uzavřít autorskou smlouvu)

Další bezúplatné zákonné licence se týkají úředních účelů, zpravodajství, náboženských obřadů, knihoven, zdravotně postižených, zaznamenání díla umístěného na veřejném prostranství (smíme vyfotit sochu na náměstí nebo obraz na fasádě domu) atd.

Podobně jako ostatní zákony, které se dotýkají informatiky, také autorský zákon je výslednicí neustálého přetlačování zájmových skupin. Z názvu by se mohlo zdát, že jde především o zájmy autorů, nicméně valná většina autorů brzy zjistí, že tahají za kratší konec provazu. Zatímco každý tiskař nebo obchodník musí dostat za své služby řádně zapláceno, autorské honoráře užíví jen výjimečně úspěšné autory. Honoráře většinou bývají jen symbolické a zdaleka nepokrývají vynaložený čas a úsilí. Proto autoři tvoří buď amatérsky a na živobytí si vydělávají jinak, anebo bývají placeni z grantů (např. vědci, filmaři, divadelníci). Daleko silnější a významnější zájmové skupiny než autoři jsou především širitelé a stále více i uživatelé autorských děl.

Dnešní autorské právo je poznamenáno dvěma výraznými událostmi, ke kterým došlo na přelomu osmdesátých a devadesátých let dvacátého století:

- počítačový program začal být považován za autorské dílo
- objevila se digitální média a prudce se rozvinuly elektronické komunikace

Až do osmdesátých let býval software dodáván uživatelům jako součást počítače, spolu s hardwarem. Teprve Bill Gates se svojí firmou Microsoft udělal ze softwaru plnohodnotné zboží.<sup>75</sup> Tím ovšem vznikl požadavek, že za užití softwaru je potřeba platit. Takřka současně s tím ovšem vzniklo i hnutí nadšenců (mnohdy z akademického prostředí), které dává uživatelům k dispozici tzv. *svobodný software*. Nejde jen o volné užívání a šíření, ale také o právo uživatele software dále vyvíjet nebo měnit.<sup>76</sup> Legendárním příkladem svobodného softwaru je operační systém Linux vytvořený v roce 1991 Linusem Torvaldsem.

**Cvičení:** Uvedte příklady svobodných kancelářských balíků, webových prohlížečů, přehrávačů zvuku a obrazu, grafických programů, webových serverů, databázových serverů a vývojových nástrojů. Správně rozlišujte mezi svobodným softwarem a softwarem, který je dovoleno jen bezplatně používat. Porovnejte možnosti živelného vývoje svobodného softwaru a plánovitého, řízeného vývoje softwaru nesvobodného (porovnejte účelnost a užitnou hodnotu, spolehlivost, výkonnost, kvalitu uživatelských

<sup>75</sup> to je mj. vylíčeno ve filmu **Martyn Burke: Pirates of Silicon Valley** [TV film]. USA, 1999. [!!! odkaz !!!] - doporučuji shlédnout!

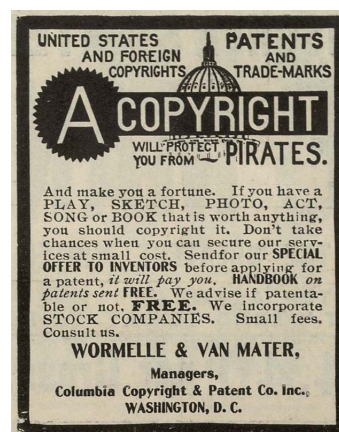
<sup>76</sup> nedělám rozdíl mezi *free* a *open source software*, protože se domnívám, že není podstatný



příruček atd.; argumentujte a argumenty podpořte obecně známými příklady).

Druhou zásadní změnou byl přechod od analogového záznamu hudby a videa k záznamu digitálnímu. Zatímco u analogových nahrávek bylo každé kopírování z gramofonové desky na magnetofonový pásek nebo z videokazety na videokazetu spojeno se zhoršením kvality záznamu, u digitálních nahrávek jako jsou CD a DVD se kvalita kopií nezhoršuje. Padesátá nebo třístá kopie má stále kvalitu originálu. Tím padl hlavní důvod, který nutil posluchače magnetofonů a diváky videa, aby kupovali originální nahrávky – a rozběhlo se neomezené šíření nedovolených kopií. To ovšem brzy začalo vadit nahrávacím společnostem a legálním širitelům audiovizuálních děl.

Neomezené kopírování a používání svobodného i nesvobodného softwaru se na přelomu osmdesátých a devadesátých let stalo běžnou praxí na celém světě. Softwarové firmy se začaly bránit a spojence našly v nakladatelích audiovizuálních nahrávek. Do pádu „železné opony“ se však jejich úsilí muselo omezit na tzv. Západ, zatímco „v táboře míru a socialismu“ jsme kopírovali bez rozpaků všechno, co nám přišlo pod ruku, ovšemže pro sebe nebo pro známé a ne za účelem veřejného provozování nebo dalšího prodeje. Kopírování pro osobní potřebu bylo stejně jako dnes legální, jenže to se tenkrát vztahovalo i na software. Jak se však Východ začal začleňovat do *globální* ekonomiky, došlo i na kopírování autorských děl. Začalo se mluvit o pirátství. **O pirátství**<sup>77</sup> se v oblasti autorského práva mluvilo ve světě už dávno, ale až počátkem devadesátých let začal opravdový celosvětový boj proti tzv. pirátům na několika frontách.



Obr.: Copyright advertisement from the New York Clipper, 1906.

Citováno 7. 10. 2012. Dostupné z

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Copyrightpirates.jpg> Obtained from the Library of Congress <http://www.loc.gov/exhibits/bobhope/vaude.html> [!!! odkaz !!!]

<sup>77</sup> Slovo pirát pochází z řečtiny a souvisí se slovy „πειρα“ (pokus, útok) nebo „ἐμπειρος“ (zkušený). Základ slova „per-“ je ovšem praindoevropský a objevuje se např. také v latinských slovech „periculum“ (pokus, riziko, nebezpečí) nebo „experiri“ (zkoušet). Viz [http://www.etymonline.com/index.php?allowed\\_in\\_frame=0&search=pirate&searchmode=none](http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=pirate&searchmode=none), cit. 28.8.2012. [!!! odkaz !!!]

Jednou z forem boje se stala protipirátská kampaň na DVD. Spočívá v tom, že před začátkem filmu se přehraje klip na téma „Auto byste neukradli.“<sup>78</sup> Tyto klipy jsou sice působivé (proto taky byly natočeny), ale věcně nesprávné a zavádějící. Zaměňují totiž nelegální užití díla za krádež, přestože jejich autoři museli vědět, že se jedná o dva podstatně odlišné činy (v trestním zákoníku je najdeme pod různými paragrafy, liší se skutkovou podstatou – při neoprávněném užití díla např. poškozenému nechybí žádná věc, kterou před tím měl, nýbrž mu vznikne škoda až na příjmech, které mohl získat). Je pravděpodobné, že nekorektnost této kampaně působí na diváky opačně, než autoři kampaně zamýšleli.

Druhou formou boje proti *pirátství* je zakládání protipirátských organizací. Např. *Česká protipirátská unie*<sup>79</sup> (založena 1992) se věnuje ochraně autorského práva a práv souvisejících s právem autorským k audiovizuálním dílům. Zájmy softwarových firem hájí zejména *Business Software Alliance* (BSA), která u nás nechvalně proslula udavačským webem <http://www.zatepla.cz> Po prohraném soudním sporu s Digisys s.r.o. se pak stáhla z České republiky – vyhýbá se tím zaplacení uložené pokuty a soudních výdajů.<sup>80</sup> Mezi nejvýznamnější členy BSA patří i Apple a Microsoft – kdo viděl *Piráty ze Silicon Valley*,<sup>81</sup> jistě si vzpomene na pirátské chování zakladatelů těchto firem.

Třetím způsobem boje proti *pirátství* je prosazování zákonů, které vyhovují širitelům softwaru a audiovizuálních nahrávek. Měl jsem např. to štěstí, že jsem směl posnídat s Jimem Manzim,<sup>82</sup> tehdejším ředitelem firmy Lotus Development<sup>83</sup> a zaznamenat tento výrok o boji proti softwarovému pirátství:

„Už jsme změnilí a přizpůsobili zákony v různých zemích, například v Singapuru, kde kopírování programů a pirátství bylo velkým problémem. Myslím, že už brzy bude vhodný čas ke změnám i ve východní Evropě...“

Jim Manzi, 11. září 1992 ráno v hotelu City Club, Vídeň

Ponechávám samostatné úvaze laskavého čtenáře, co tento výrok vypovídá o suverenitě Singapurské republiky a jejího

<sup>78</sup> viz např.: <http://www.filmynesouszadarmo.cz/cs/download/> (7.10.2012) [!!! odkaz !!!]

<sup>79</sup> viz Česká protipirátská unie [online]. Citováno 4. 11. 2012. Dostupné z <http://www.cpuofilm.cz/> [!!! odkaz !!!]

<sup>80</sup> viz Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Business Software Alliance [online]. c2012 [citováno 4. 11. 2012]. Dostupný z: [http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Business\\_Software\\_Alliance&oldid=9167830](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Business_Software_Alliance&oldid=9167830) [!!! odkaz !!!] nebo BSA [online]. c2001 [citováno 20. 08. 2012]. Dostupný z: <http://ww2.bsa.org/GlobalHome.aspx> [!!! odkaz !!!] nebo o BSA viz Mirek Zeman: BSA tajemství zbavená [online]. c2001 [citováno 20. 08. 2012]. Dostupný z: <http://www.lupa.cz/clanky/bsa-tajemstvi-zbavena/> [!!! odkaz !!!]

<sup>81</sup> [!!! odkaz !!!] – citace je uvedena již v pozn. pod čarou výše !!!

<sup>82</sup> viz Wikipedia contributors. Jim Manzi [Internet]. Wikipedia, The Free Encyclopedia; 2012 Aug 12, 15:41 UTC [cited 2012 Aug 20]. Available from: [http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Jim\\_Manzi&oldid=507053857](http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Jim_Manzi&oldid=507053857) [!!! odkaz !!!]

<sup>83</sup> viz Ivan Ryant: Setkání s firmami Lotus a Borland, Bajt 7/92, str. 8-14 [!!! odkaz !!!]

jedenaosmdesátičlenného parlamentu. Fakt je, že brzy po snídani s panem Manzim byl i do českého autorského zákona doplněn výslovný zákaz kopírování softwaru pro osobní potřebu a do trestního zákoníku trestný čin nedovoleného užití díla.

Dlužno dodat, že pirátství (podobně jako *cracking* a *hacking*) patří k prestižním kriminálním kratochvílím dospívající mládeže. Hnutí *Anonymous* a server *Wikileaks* – to je skutečnost, nicméně jak vystřižená z Matrixu [!!! odkaz !!!] nebo z *Neuromancera* [!!! odkaz !!!]. Nejenže se dnešní piráti k svému (původně snad hanlivě míněnému) označení hlásí hrdě, ale pochopili, že **správnou cestou k nápravě jejich protizákonného jednání je změnit zákony**. Pustili se do politiky, formulují svoje představy (původně romantické a tím i přitažlivé), agitují, jejich vize se postupně mění v politickou propagandu. Zdá se, že jde o živelné hnutí „zdola“, které je tmeleno zvnějšku vyzývacím, nepřátelským chováním výrobců nesvobodného softwaru a distributorů audiovizuálních děl. Na druhou stranu bychom si však měli uvědomit, jak má pirátské hnutí blízko k jiným podobným, zejména k hnutí za svobodný software. A právě svobodný software dnes už nebývá spontánním kolektivním výtvozem nadšených amatérů ani výsledkem akademických projektů, nýbrž bývá budován profesionálními týmy vývojářů a financován ze soukromých zdrojů.<sup>84</sup> Zastaralé zákony je jistě potřeba změnit a slabí jednotlivci se mohou spojit a vytvořit silné hnutí. Jen aby se pak zase z ničeho nic neobjevil za scénou někdo vlivný, kdo bude „měnit a přizpůsobovat zákony v různých zemích“, jak to trefně oněhdá vystihl pan Manzi. Nevzpomínám si, že až dosud by to někdy bylo jinak. Ale časy se mění...

**Cvičení:** Shrňte stručně, čí zájmy se střetávají, když jde o kopírování, šíření nebo jiné užití autorského díla. V čem spočívají nejtěžší problémy? Dají se vyřešit technickými prostředky, výchovou, vzděláváním odborníků a osvětou mezi veřejností, anebo by musel někdo rozhodnout, které zájmy jsou oprávněné? Kdo a jak může ochránit oprávněný zájem autora, šířitele nebo uživatele díla v prostředí internetu?

## Profesní etika v informatice

Každé povolání má svoje osvědčené postupy, jak se co dělá. A především určuje, co se dělá a co se nedělá. Průměrný zedník omítne zeď tak, že omítka neopadá desítky let. To jsou osvědčené technologické postupy. Když se o totéž pokusí průměrný novinář, omítka opadá dřív, než stačí ztvrdnout. Vedle postupů osvědčeně správných zná každá profese také postupy, které jsou osvědčeně chybné. Mezi tím je prostor pro inovace a individuální odlišnosti jednotlivých profesionálů. Dále navazují zásady, jak jednat s kolegy, se zaměstnavatelem, se zákazníky – tomu se říká *profesní etika*.<sup>85</sup> Tyto zásady předává mistr učedníkům a učitel žákům. Většinu zásad učedník odkouká, napodobí – mistr je vzorem, učí příkladem. Proto

<sup>84</sup> např. různé distribuce linuxu

<sup>85</sup> podrobnější pojednání o profesní etice v informatice (neboli o informační etice) najdete ve skriptu pana doktora Činčery [!!! odkaz !!!]

se taky málokteré povolání můžete naučit sami z učebnic nebo pokusem a omylem, bez mistra. Chtíc-nechtíc se tak většina povolání vlastně stává tajným učením, do kterého jsou učedníci zasvěcováni. Krajiní případy zásad profesní etiky pak někdy bývají sepsány do podoby *kodexů profesionálního jednání*.

Nejstarší a nejznámější z nich je asi *Hippokratova přísaha*<sup>86</sup> – etický kodex lékařského povolání, který se traduje z dob klasického Řecka a lékaři dodnes slibují, že se jím budou řídit. Někdy se stane, že se zásada etického kodexu dostane do rozporu se zákony. Má lékař ošetřit zraněného banditu a pak udat a nechat oběsit? Co když „bandita“ je partyzán nebo uprchlík z koncentračního tábora? Takové otázky si museli zodpovídat lékaři za všech revolucí, povstání a válek. A lékař i nelékař zvažuje, co riskuje. Např. v roce 2012, kdy píšu tyto věty, jsou syrští vládní vojáci obviňováni, že střílejí bez soudu lékaře, kteří ošetřují povstalce. Kdo asi předpisuje, dává a podává sportovcům doping? Kdo asi míchá „koktejly“ a píchá smrtící injekce americkým odsouzencům na smrt? V Evropě i jinde ve světě musí lékaři řešit rozpor s Hippokratovou přísahou zejména v případech umělého přerušování těhotenství, eutanázie a asistence při sebevraždách – to vše Hippokratova přísaha výslovně zakazuje. Každý etický kodex jsou jen slova a záleží na jejich **výkladu**, který se v různé době nebo na různých místech liší...

I v informatice máme nejen zvyklosti tradované z učitele na žáka, ale i etické kodexy.

**Příklad:** Vezměme si příklad z jednoho z informatických oborů, a to ze softwarového inženýrství. Podle Neila McBridea<sup>87</sup> se profesní etika v softwarovém inženýrství (tedy i při tvorbě informačních systémů) má řídit hodnotou, kterou vlastně určuje kvalita softwaru. McBride dále píše, že kvalita – to je především užitná hodnota pro zákazníka, zadavatele, uživatele. Nemůžeme očekávat, že samotný etický kodex by profesionála motivoval k etickému jednání. Naopak psaný kodex může způsobit, že profesionálové přestanou uvažovat o mravnosti svého jednání a místo toho se prostě zaštití literou kodexu jako kouřovou clonou.<sup>88</sup>

Nejznámějším a nejuznávanějším etickým kodexem v softwarovém inženýrství je *Software Engineering Code of Ethics and Professional Practice*,<sup>89</sup> etický kodex profesionálních vývojářů softwaru. Jeho nejstručnější podoba je shrnuta do těchto zásad:

---

<sup>86</sup> viz např. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Hippokratova přísaha* [online]. c2012 [citováno 18. 11. 2012]. Dostupný z WWW: [http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Hippokratova\\_p%C5%99%C3%ADsaha&oldid=9276734](http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Hippokratova_p%C5%99%C3%ADsaha&oldid=9276734)

<sup>87</sup> viz McBride, CACM 8/2012 [!!! odkaz !!!] (!!! v odkazech na konci kapitoly !!!)

<sup>88</sup> McBride doslova píše: „But we cannot expect a written code to be the prime motivator of professional moral character any more than a written constitution guarantees good government. Indeed the written code of ethics may lead to complacency, ignorance, and the neglecting of moral reflection. Codes of ethics can provide a smokescreen for deserting personal responsibility.“

<sup>89</sup> viz [!!! odkaz !!!]

- jednat v souladu s veřejným zájmem
- jednat v zájmu zaměstnavatele nebo klienta
- dbát, aby produkty dosahovaly nejvyšších profesionálních standardů
- udržovat integritu a nezávislost svých profesionálních postojů
- prosazovat etický přístup k řízení vývoje a údržby
- dbát na dobrou pověst povolání
- jednat čestně s kolegy a podporovat je
- celý život se učit s ohledem na výkon povolání

Potud příklad etického kodexu z oboru softwarového inženýrství.

Z hlediska informatiky je zajímavý také etický kodex novináře.<sup>90</sup> Úkolem novináře je informovat veřejnost. Víme však, že informace může být právě tak pravdivá jako nepravdivá. A právě etický kodex novináři mj. ukládá, aby veřejnost informoval nejen pravdivě, ale také nezaujatě – zejména nezávisle na obsahu inzerátů a na zájmech inzerentů. Zajímavá otázka pak je, jak se tyto etické zásady dodržují např. v tzv. odborných počítačových časopisech.

**Cvičení:** zjistěte aspoň přibližně náklady na vytvoření, výrobu a distribuci jednoho výtisku „odborného počítačového“ časopisu.

Porovnejte spolu dva podíly:

- podíl ceny časopisu k nákladům na výrobu a distribuci
- podíl stránek zaplněných redakčním obsahem ke stránkám zaplněným inzercí

Zkuste započítat recenze produktů jednou do redakčního obsahu a podruhé do inzerce.

Zvláštní kapitolu profesní etiky tvoří otázky spojené s opisováním (plagiátorstvím) a **se správnými citacemi zdrojů**. Stručně můžeme shrnout, že pokud chceme opisovat, máme zřetelně odlišit svůj vlastní text od textu opsaného a opsaný text musí mít podobu řádné citace. Přestože autorský zákon vyžaduje, abychom u citace uvedli alespoň jméno autora, v odborné literatuře a v akademickém prostředí se nad rámec zákona vyžaduje celý bibliografický odkaz na pramen – u nás většinou podle normy ČSN ISO 690.<sup>91</sup> Navíc se vyžaduje nejen v případě doslovné citace, ale i v případě použití nebo rozvinutí cizí myšlenky (náměty, záměry, postupy, teorie, myšlenky autorský zákon totiž nechrání, jen jejich konkrétní objektivně vnímatelnou podobu). Příklady citací najdete v této učebnici. Cituji hodně a snažím se citovat vzorně: citovaný text uvádím v uvozovkách nebo v rámečku a k němu připojuji popisek nebo poznámku s odkazem na pramen. V seznamu pramenů zase najdete příklady bibliografických záznamů podle normy. Shrňme stručně obsah normy:

**ČSN ISO 690** – Obvykle se snažíme uvést aspoň

<sup>90</sup> viz [!!! odkaz !!!]

<sup>91</sup> ČSN ISO 690. Informace a dokumentace – Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů. 3. vyd. Praha: ÚNMZ, březen 2011. [!!! odkaz !!!]

- autory
- název díla
- údaje o vydání.

Příjmení autorů píšeme kapitálkami (nebo prostě velkými písmeny). Jméno prvního autora píšeme v obráceném pořadí, např.: HUS, Jan. Jména a příjmení dalších autorů pak píšeme v obvyklém pořadí. Autory můžeme oddělovat čárkami, ale lepší čitelnosti dosáhneme pomocí středníků (i to norma připouští, např.: GRANT, Rob; Doug NAYLOR.) Za posledním autorem napíšeme tečku.

Název díla píšeme kurzívou. Jedná-li se o článek, název článku napíšeme normálně a kurzívou píšeme až název časopisu, např.: Článek o něčem jiném. In: *Knihovnická revue*. Za název díla se přidává do hranatých závorek ještě typ nosiče (online, film, DVD), papírové nosiče (kniha, sešit, časopis) se však neuvádějí.

Údaje o vydání se skládají ze tří částí: místo vydání, vydavatel, rok vydání, např.: Horní Lhota: Hájkovo nakladatelství, 2002. Nejsou-li některé údaje o vydání známe, použijeme zkratku „bez místa“ [b.m.] nebo „sine loco“ [s.l.], „bez roku“ [b.r.], případně „sine anno“ [s.a.] Údaje, které nejsou uvedeny v díle, ale my je dohledáme, píšeme do hranatých závorek.

Nejčastěji citujeme z knih, z článků a z webových stránek. Uvedme podrobněji, jak mají vypadat odkazy na tyto prameny. Bibliografický odkaz **na knihu** se skládá z těchto položek:

Autoři. *Název*. Pořadí vydání (kromě 1. vydání). Místo vydání: vydavatel, rok vydání. Počet stran (nepovinné). ISBN.

Např.: GRANT, Rob; Doug NAYLOR. *Červený trpaslík*. Z angl. orig. přel. Ladislav Šenkyřík. Praha: Argo; Marvil, 2005. ISBN 80-7203-647-5.

Bibliografický odkaz **na článek v časopisu** se skládá z těchto položek:

Autoři. Název článku. In: (nepovinné) *Název časopisu*. Ročník, číslo, stránky článku od-do. ISSN.

Např.: MCBRIDE, Neil. The Ethics of Software Engineering Should be an Ethics for the Client. In: *Communications of the ACM*. Vol. 55, no. 8 (August 2012), p. 39-41. ISSN 0001-0782.

Bibliografický odkaz **na webovou stránku** se skládá z těchto položek:

*Název stránky* [typ média]. Vlastník stránky. (rok vydání, copyright - nepovinné). [datum citace]. Dostupnost.

Příklad je uveden v následujícím odstavci.

Další druhy zdrojů se popisují obdobně. Srozumitelný podrobný výklad s příklady najdete např. na webu Ústřední knihovny ČVUT (*Jak citovat* [online]. Praha: ÚK ČVUT, 2010. [vid. 10.9.2012]. Dostupné z: <http://knihovny.cvut.cz/studium/jak-psat-vskp/doporuceni/jak-citovat/>) Příklady jsou na adrese <http://knihovny.cvut.cz/studium/jak-psat-vskp/doporuceni/priklady-citovani/> V rámci projektu *Bibliografické citace* na Masarykově univerzitě v Brně vznikl generátor citací (GAJDA, Miroslav; Martin KRČAL. *Citace.com* [online]. © Citace.com, 2011–2012. [vid. 10.9.2012]. Dostupné z: <http://www.citace.com>)

Kdo poruší zásadu profesní etiky, může být postižen, zejména když je zaměstnancem, studentem školy nebo členem nějaké organizace: proti provinilci může být vedeno disciplinární řízení a s tím jsou spojené postihy až po vyloučení ze školy nebo propuštění ze zaměstnání, příp. vyloučení z organizace, jako jsou v případě informatiků ACM nebo IEEE. Jedná-li se současně také o porušení zákona, bude provinilec navíc postižen i soudní cestou (nezávisle na disciplinárním řízení).

## Netiketa

Už jsem vysvětlil, že od etických zásad se liší **pravidla slušného chování** – etikety. Některé obory mají vedle etických kodexů i svoje zvláštní pravidla slušného chování. V informatice jde např. o pravidla, jak se máme chovat při komunikaci po internetu, zejména v e-mailu a na webových fórech.<sup>92</sup> Tato pravidla se nazývají „netiketa“.<sup>93</sup> Některá jsou samozřejmá a platí nejen na internetu (např.: nepoužívejte sprostá slova), jiná se týkají specificky komunikace na internetu:

- Pocit anonymity a bezpečí v domácím prostředí svádí k unáhlenému vyjadřování. Anonymní veřejné diskuse na některých zpravodajských serverech jsou odstrašujícím příkladem!<sup>94</sup> Emoce

<sup>92</sup> viz *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Netiketa* [online]. c2012 [citováno 17. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Netiketa&oldid=9084970> [!!! odkaz !!!]

nebo SATRAPA, Pavel. *Netiketa*. In: Lupa.cz [online]. [s.l.]: Internet Info, 2005. [citováno 17. 11. 2012]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/netiketa/> ISSN 1213-0702. [!!! odkaz !!!]

<sup>93</sup> Bystrý čtenář asi sám odhalil složeninu slov *network* a *etiquette*.

<sup>94</sup> Např.: „John Wink, Autor nejlepších komentářů: a pořád dokola samej ukecanej vlajkonoš!!!!!!vemte kur\*va zbraně do ruky a rozpoutejte genocidu a váklu proti politikům!!!!dokavad nepoteče krev a neudělá se bordel nic se nezmění!!!!jako první se musí před všema popravít“ ...jméno politika záměrně vynechávám... „podřiznout ho jako prase a když to nezabere tak i ostání!!!!“ – příspěvek je sice k věci, ale diskutující neuváženě několikrát překročil meze zákona a pravidel českého pravopisu. Připojená reakce ovšem hned vrací Johna Winka blíž k realitě: „Co piješ Johnny? Walkera?“ (*aktuálně.cz: Odpůrci vlády v centru Prahy opět odvolávají Nečase* [online]. [s.l.]: Centrum Holdings, 2012 [citováno 17. 11. 2012]. Dostupné z: [http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=763595#utm\\_source=atlasHP&utm\\_medium=newsbox&utm\\_term=position-2](http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=763595#utm_source=atlasHP&utm_medium=newsbox&utm_term=position-2)) [!!! odkaz !!!]

držte pod kontrolou<sup>95</sup> a vyjadřujte se k věci. Do mailů, do chatů, do diskusí pište jen to, co byste neváhali říct adresátovi do očí.

- Budte toleratní, odpouštějte ostatním chyby (děláte je taky), nevysmívejte se, nenadávejte. Umíte-li nebo víte-li víc než ostatní, nezneužívejte svou převahu.
- Berte v úvahu, kdo všechno může váš příspěvek číst: víte komu posíláte mail, ale nevíte, kdo si přečte váš diskusní příspěvek (nadřizený vaší matky, pracovník konkurenční firmy, náborář sekty satanistů stejně tak snadno jako náčelník policie) – zvláště když píšete anglicky (to po vás přečtou Peršané stejně jako Američané, Pákistánci stejně jako Indové, Židé i Arabové, vegetariáni stejně jako guinejští lidojedi). Nezveřejňujte nepravdivé ani choulostivé informace (např. „paní Mirka Dušínová nemůže odpovědět na váš dotaz, protože už zase pobývá na ústavním protialkoholním léčení“). Pozor na témata jako je politika, náboženství, národnostní nebo rasové předsudky („Máš rád Turky? Máš rád ty pohanský psy, vid', že nemáš!“<sup>96</sup>) Řeknete-li Češce, že je kočka, může ji to potěšit, zatímco kdekoli na Balkánu se jedná o hrubou urážku, kterou může smýt jedině vaše krev...
- Dostanete-li omylem zprávu, která je určena někomu jinému, upozorněte odesílatele na chybu a jakmile je omyl napraven, zprávu smažte. Respektujte soukromí ostatních.
- Nezahlcujte spojení velkým množstvím dat. Zvukové soubory, fotky z dovolené nebo video předávejte přes síťová úložiště, některá jsou i bezplatná a veřejná. Nerozesílejte nevyžádanou poštu (spam), nepřeposílejte každý hloupý vtip všem svým známým, nerozesílejte řetězové dopisy s výhrůžkami typu „John Smith přerušil tento řetěz a do měsíce ho postihl těžký záchvat diarrhoey“. Nešířte poplašné

<sup>95</sup> Např.: „Jan Zikmund recenzováno před 8 měsíci: umělecké předměty jsou velmi zajímavé a pedagogové sympatyčtí, ale bohužel druhá půlka učitelů má v těch svejch zakomplexovanejch hlavách snad nas\*áno... díky že jste mi vzali rok života, vy zm\*di. Podle 1 uživatele z 5 byla tato recenze užitečná“ – uklidňuje mne, že s panem Zikmundem na architektuře včas vyrazili dveře. Daleko větší neštěstí by bylo, kdyby absolventi neschopní realistické sebereflexe a zodpovědného chování projektovali domy nebo mosty. Je absurdní, že člověk, který neumí napsat „i“ po „t“ mohl vůbec odmaturovat. Nejenže pan Zikmund veřejně ventiluje nezvládnuté emoce a svoje selhání nesprávně připisuje na vrub učitelům, ale možná se jim chce i pomstít, ačkoli oni jen zodpovědně splnili svoji povinnost. Neomluvitelné je ovšem to, že provozovatel webu tento hrubě neslušný příspěvek za osm měsíců nedokázal odstranit – v originále žádné hvězdičky nejsou. (Google: České vysoké učení technické v... [online]. [s.l.]: Google, 2012 [citováno 26. 11. 2012]. Dostupné z:

<https://plus.google.com/11222524995652236722/about?hl=cs#11222524995652236722/about?hl=cs> [!!! odkaz !!!]

<sup>96</sup> viz Jaroslav Hašek. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Str. 46 (dialog pokračuje slavnou replikou Palivcovou: „Host jako host, třebaš Turek. Pro nás, živnostníky, neplatí žádná politika.“) [!!! odkaz !!!]



zprávy ani jiné *hoaxy*. Např. žádost o darování krve pro Alexandra Gála se šířila ještě v roce 2004, čtyři roky po jeho smrti.<sup>97</sup>

- Diskutujte k věci (v moderovaných diskusích bývají příspěvky „off-topic“ po zásluze mazány). Než položíte dotaz do diskuse na fóru, podívejte se napřed, jestli tam odpověď už není. Většinou totiž je. Znáte-li odpověď na něčí otázku, neváhejte pomoci. Příště zase někdo jiný pomůže vám.
- Neporušujte zákony, zejména respektujte autorská práva.

Zatímco zákony sice můžeme, ale nesmíme porušovat, mnohá z pravidel *netikety* se právně ani jinak vymáhat nedají. Je na uvážení každého, kdy je přiměřené nebo dokonce potřebné porušit obecné pravidlo slušnosti. Když se někomu podaří zlehčit nebo zesměšnit v diskusi autora i s jeho velmi hrubým příspěvkem – např. replikou: „Co jsi hulil, když jsi to psal?“ nebo „Napřed by měli porazit voly jako jsi ty.“ – je to asi lepší řešení než nechat hloupý, nenávislný příspěvek bez komentáře. Kdo by ovšem měl reagovat na nevhodné příspěvky jako první, to je provozovatel diskuse, který má přinejmenším povinnost nedovolit, aby diskutující porušovali zákon. Většina diskusí má navíc svoje pravidla (obvykle shodná s *netiketou*) a moderátor má průběžně mazat příspěvky, které tato pravidla porušují. Nečiní-li to, měli bychom ho na nevhodné příspěvky upozornit.

## Závěr

S příchodem informační společnosti se mění hodnotové systémy a vznikají nové etické normy. Můžeme diskutovat, které ze současných platných zákonů můžeme za těchto změněných okolností považovat za spravedlivé a které spravedlivé být přestaly. Zákony jsme povinni dodržovat, ale můžeme také usilovat o jejich změnu<sup>98</sup> a v krajních případech může být dokonce správné platný zákon porušit.<sup>99</sup> Diskuse na toto téma ovšem do informatiky patří! A nejen do informatiky.

## Poděkování

- JUDr. Tomáši Boháčkovi za odbornou recenzi a korekturu kapitoly o etice a právu
- doc. JUDr. Taisii Čebišové, CSc. za připomínky zejména ke kapitole o etice a právu i k ostatnímu textu a za podporu a povzbuzení

---

<sup>97</sup> viz *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Hoax* [online]. c2012 [citováno 17. 11. 2012]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Hoax&oldid=9036351> [!!! **odkaz** !!!]

<sup>98</sup> Jak by se mělo měnit autorské právo v zemích EU? To je na disertaci. K tomu nestačí pročíst texty zákonů. Na to středoškoláci opravdu nestačí. Už proto, že neznají množství právních návazností v jednotlivých zemích nebo v jednotlivých právních systémech (anglosaský, románský, střeoevropský), tradice, kulturu, morální klima... (pozn. rec.)

<sup>99</sup> Pozor na nepřipustné zjednodušování. Spravedlivost zákonů a jak se chovat vůči nespravedlivým zákonům – to je na velkou debatu. (pozn. rec.)

- PhDr. Davidu Pavlátovi z Úřadu na ochranu osobních údajů, panu Marku Pokornému z Hospodářských novin a Ing. Františku Rynešovi za laskavé poskytnutí informací k případu Ing. Ryneše
- panu Ing. Ivu Fišerovi, řediteli společnosti xPhoNet CZ s.r.o. za konzultaci o Zákonu o elektronických komunikacích
- pánům Mgr. Jiřímu Juránkovi z agentury DILIA a Mgr. Pavlu Křížovi z o.s. OSA za příspěvky o náhradních odměnách za užití literárních a audiovizuálních děl pro osobní potřebu
- paní Mgr. Dagmar Pavlové, paní Mgr. Ludmile Novákové a paní Mgr. Jaroslavě Kuchařové za jazykové konzultace
- panu doc. Ing. Vojtěchu Merunkovi, Ph.D. za průběžné konzultace
- čtenářům portálů RVP a Česká škola za komentáře, náměty a připomínky v diskuzích k článkům věnovaným této učebnici
- panu PhDr. Ondřeji Neumajerovi, Ph.D. a ostatním pracovníkům portálu RVP za možnost průběžně publikovat a konzultovat na portálu

### Odkazy:

ČERNÝ, Michal. Vybrané partie etiky ve výuce ICT. *Metodický portál: Články* [online]. 01. 06. 2011, [cit. 2011-06-02]. Dostupný z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/11321/VYBRANE-PARTIE-ETIKY-VE-VYUCE-ICT.html> ISSN 1802-4785.

ČINČERA, Jan. *Informační etika : sylabus k bakalářskému studiu informační vědy*. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta. Brno: Masarykova univerzita, 2002, [cit. 2012-11-24]. Dostupné z WWW: <http://obcan.ecn.cz/docs/ETIKA.DOC> ISBN 80-210-2981-1.

DANIELISOVÁ, Tereze. Praktické otázky z autorského práva pro učitele. *Metodický portál: Články* [online]. 04. 11. 2011, [cit. 2011-11-05]. Dostupný z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/14419/PRAKTICKE-OTAZKY-Z-AUTORSKEHO-PRAVA-PRO-UCITELE.html> / ISSN 1802-4785.

McBride, Neil: The Ethics of Software Engineering Should be an Ethics for the Client. *Communications of the ACM*, vol. 55, no. 8 (August 2012) p. 39–41.

LORENTE, Janine. Private copying – sense and sensibility? [online]. Brusel: SAA, 2012 [cit. 19. 11. 2012]. Dostupné z WWW: <http://saabrussels.wordpress.com/2012/11/14/private-copying-sense-and-sensibility/>

KARÁSEK, Svatopluk: *V nebi je trůn*. Praha: MAŤA, 1999.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1

*Etický kodex novináře* [online]. Praha: Syndikát novinářů ČR, 1999, [cit. 2012-11-24]. Dostupný z WWW: <http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>

*Ivan Ryant: Informatika pro gymnázia, pracovní verze (21. 3. 2015)*

*Základní informace pro autory o kolektivní správě* [online]. Praha: DILIA, 2012, [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <http://www.dilia.cz/autori>

*Kolektivní správa práv nakladatelů v DILIA* [online]. Praha: DILIA, 2012, [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <http://www.dilia.cz/nakladatele>

*Všeobecná deklarace lidských práv OSN*. Dostupná z WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/app/zakony/download?idBiblio=40453&nr=2~2F1993~20Sb.&ft=pdf>

Zákon 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/app/zakony/download?idBiblio=47807&nr=106~2F1999~20Sb.&ft=pdf>

Zákon 89/2012 (občanský zákoník). Dostupný z WWW: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Zákon 40/2009 Sb. (trestní zákoník). Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/app/zakony/download?idBiblio=68040&nr=40~2F2009~20Sb.&ft=pdf>

Zákon 200/1990 Sb., o přestupcích. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/app/zakony/download?idBiblio=38544&nr=200~2F1990~20Sb.&ft=pdf>

Zákon 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/app/zakony/download?idBiblio=49228&nr=101~2F2000~20Sb.&ft=pdf>

Zákon 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/app/zakony/download?idBiblio=49278&nr=121~2F2000~20Sb.&ft=pdf>

Zákon 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon). Dostupný z WWW: <http://portal.gov.cz/app/zakony/download?idBiblio=49066&nr=46~2F2000~20Sb.&ft=pdf>

*Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/24/ES*. Dostupná z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:105:0054:0063:CS:PDF> (16.10.2012)

*Ivan Ryant: Informatika pro gymnázia, pracovní verze (21. 3. 2015)*

Zákon 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích. Dostupný z WWW:  
[http://portal.gov.cz/app/zakony/download?  
idBiblio=59921&nr=127~2F2005~20Sb.&ft=pdf](http://portal.gov.cz/app/zakony/download?idBiblio=59921&nr=127~2F2005~20Sb.&ft=pdf)